

6098 SAYILI TÜRK BORÇLAR KANUNUNA GÖRE ORGANİZASYON SORUMLULUĞU (TBK m. 66/III)

Yard. Doç. Dr. Ahmet Türkmen*

GİRİŞ

Modern çalışma hayatında işletmeler; teknolojinin ilerlemesi, meslekte uzmanlaşma ve işbölümü ile modern toplumun tüketim anlayışlarının sonucu olarak geçmişe nazaran daha karmaşık ve profesyonel ürünler ve hizmetler sunmaktadırlar. Bu nedenle işletmelerin faaliyet gösterdikleri alanda amaca uygun şekilde örgütlenmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu örgütlenme; bir yandan üretimin gelişmesine, hizmet kalitesinin artmasına ve tekniğin ilerlemesine katkıda bulunmakta, diğer yandan da bu ürün ve hizmetlerden yararlanmak isteyenlere daha güvenli kullanım ve tüketim olanakları sağlamaktadır.

Buna mukabil, özellikle sanayileşme, istihdam, tekniğin ilerlemesi, yeni üretim araçlarının ve yöntemlerinin geliştirilmesi, yeni enerji kaynakları, kentleşme ve tehlikeli faaliyet gibi olgular, işletmelerin üretim ve hizmet sağlama süreçlerinde üçüncü kişilere zarar verme olasılığını eskisine nazaran bir hayli artırmıştır. İşte bu noktada işletme faaliyetlerinden dolayı üçüncü kişilerin zararlarını karşılayacak bir sorumluluk sisteminin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Zira tüm bu yeni gelişmeler ve olgular ortaya çıkmadan oluşturulan klâsik anlamda “*adam çalıştırmanın sorumluluğu*” (eski BK m. 55-TBK m. 66/II) hükümleri, bunlar nedeniyle zarar gören kişiler lehine yeterli ve etkin bir koruma sağlayamamaktaydı¹. Bu nedenle, içtihat ve öğretilerle, adam çalıştırmanın sorumluluğu mümkün olduğunca genişletilmeye çalışılmıştır. İchtihatlar yoluyla, adam çalıştırmanın sorumluluktan kurtulması sıkı koşullara bağlanmış, “*organizasyon sorumluluğu*” adında yeni sorumluluk türü geliştirilmiştir². Organizasyon sorumluluğu, işletme faaliyetlerinden zarar görenlerin zararlarını telafi etmek bir yana, modern işletme anlayışı içinde işletmelerin zarar daha ortaya çıkmadan önce örgütlenmesini ona göre oluşturarak gerekli önlemlerin alınmasını sağlaması bakımından da oldukça işlevsel bir kurumdur.

---

* İzmir Gediz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk ABD Öğretim Üyesi

¹ Adam çalıştırmanın sorumluluğu hükümlerinin günümüz koşullarına uygun olup olmadığı hususunda bkz: Deschenaux, Henri/Tercier, Pierre: Sorumluluk Hukuku, Çeviren: Özdemir, Salim, Kadioğlu Matbaası, Ankara 1983, s. 67.

² Akçura-Karaman’a göre; organizasyon sorumluluğu esasında, adam çalıştırmanın sorumluluğu olarak bilinen geleneksel sorumluluğun modern işletmelerdeki yapıya uyarlanmasından başka bir şey değildir (Akçura Karaman, Tuğba: Üreticinin Ayıplı Ürününün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008, s. 104).

6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun kusursuz sorumluluğa ilişkin hükümlerinde önemli değişiklikler ve yenilikler getirilmiştir. Bunlardan bir tanesi de “*adam çalıştırmanın sorumluluğu*” başlığı altında düzenlenen, organizasyon sorumluluğudur (TBK m. 66/III). Buna göre; bir işletmede adam çalıştırarak, işletme faaliyetlerinin sebep olduğu zararları gidermekle yükümlüdür. Ancak adam çalıştırarak, çalışma düzeninin zararını doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Organizasyon, kanunda “*çalışma düzeni*” şeklinde ifade edilmektedir. Bu açık yasa hükmünden önce de; Türk-İsviçre hukuk öğreti ve içtihatlarında adam çalıştırmanın geleneksel özen ödevleri (seçme-talimat verme-denetleme) yanında, organizasyon ödevini de yerine getirmesi gerektiği savunulmaktaydı³.

Esasında organizasyon sorumluluğunun temelleri, adam çalıştırmanın, çalışanın üçüncü kişilere verdiği zararlardan sorumlu olması düşüncesine dayanmaktadır⁴. Ancak zaman içinde sorumluluk, çalışanın verdiği zararlar yanında, genel olarak işletme faaliyetinden doğan zararları da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Organizasyon sorumluluğu, özellikle üreticinin sorumluluğu alanında yoğun olarak tartışılmıştır⁵. Üreticinin sorumluluğuna ilişkin özel hüküm bulunmayan durumlarda hukukî uyumsuzluklar, adam çalıştırmanın organizasyon sorumluluğuna dayandırılmak suretiyle çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, üreticinin sorumluluğuna ilişkin uyumsuzluklar, yargı kararları ve bilimsel tartışmalar, organizasyon sorumluluğunun ortaya çıkmasında önemli rol oynamışlardır. Ancak organizasyon sorumluluğunun uygulama alanı, yalnızca üreticilerle sınırlı değildir. Hizmet sunan işletmeler de dahil olmak üzere, konu ve kişi yönünden bütün işletmeleri kapsayan oldukça geniş bir uygulama alanına sahiptir ve bu nedenle oldukça önem taşımaktadır.

Organizasyon sorumluluğunun kanunda düzenlendiği yer (TBK m. 66) ve hükmün içeriği tartışmalara yol açacak niteliktedir. Bu hükümle genel bir organizasyon sorumluluğu getirilip getirilmediği veya hükmün yalnızca adam çalıştırmanın sorumluluğu içinde mütalaa edilip edilmeyeceği, çalışmamızın ortaya koymayı amaçladığı hususların başında gelmektedir. Biz, organizasyon sorumluluğunu, ayrıntıları ileride açıklanacağı üzere bağımsız bir kusursuz sorumluluk hali olarak nitelediğimiz için çalışmanın başlığını ve sistematliğini

³ Tandoğan, Haluk: Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1981, Kısaltma: Kusura Dayanmayan, s. 69 vd.; Havutçu, Ayşe: Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk, Üreticinin Sorumluluğu, Seçkin Yayınları, Ankara 2005, s. 52 vd.; Schwenzer, Ingeborg: Schweizerisches Obligationenrecht – Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern 2009, s. 159; Roberto, Vito: Schweizerisches Haftpflichtrecht, Schulthess, Zürich 2002, s. 88; Honsell, Heinrich: Schweizerisches Haftpflichtrecht, 4. Neubearbeitete Auflage, Schulthess Verlag, Zürich 2005, s. 135. Karşı görüş için bkz: Oğuzman, M. Kemal/Öz, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, s. 599. Bu yazarlar organizasyon yükümünün hali hazırda klâsik özen yükümleri içinde yer aldığını savunmaktadırlar. Benzer görüşte bkz: Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2008, s. 586.

⁴ Spindler, Gerald: Unternehmensorganisationspflichten, Zivilrechtliche und öffentlich-rechtliche. Regelungskonzepte, Universitätsverlag Göttingen, Göttingen 2011, Kısaltma: Organisation, s. 689.

⁵ Havutçu, s. 51 vd.; Akçura-Karaman, s. 100 vd.

de ona göre planladık. Bu kapsamda, öncelikle sorumluluğun hukukî niteliğini ortaya koyduk, daha sonra ise sorumluluğun koşulları ve diğer sorumluluk türleriyle ilişkisini açıkladık. Türk hukukunda üreticinin sorumluluğu ile organizasyon sorumluluğu arasındaki ilişkiyi ise ayrı bir çalışma konusu olabileceğinden kapsam dışı bıraktık.

I. Sorumluluğun Hukukî Niteliği

Sorumluluk hukukunda kural, kusur sorumluluğudur. Bu kuralın katı biçimde uygulanması, kimi zaman adalete ve hakkaniyete uygun olmayan sonuçlara yol açmıştır. Bu nedenle sorumluluk hukukunda bazı istisnai durumlarda kusur sorumluluğundan ayrılma gereği doğmuştur. Yarar ile zarar arasındaki bağıllık, tehlike veya özel tehlike yaratma, hakkaniyet, egemenlik alanı ve nihayet objektif özen ödevinin ihlali gibi düşünceler, sebep oldukları zararlar nedeniyle kusuru bulunmayan bazı kişilerin de sorumlu tutulmalarını haklı ve gerekli kılmaktadır⁶. Bireysel düşünceye dayalı kusur ilkesinin yetersizliği, *kusursuz sorumluluk* hallerinin kabul edilmesine ve bunların kanunlarla düzenlenmesine neden olmuştur⁷.

Kusura dayanmayan sorumlulukta, sorumluluğu doğuran olay, zarar ve zararlı olay arasında bir illiyet bağı sorumluluğun doğması için yeterlidir⁸. Bu nedenle bu çeşit sorumluluğa *sebepl sorumluluğu* veya *objektif sorumluluk* da denmektedir. Sorumluluk için zararın hukuka aykırı bir fiilden doğması, yani sorumluluğun sadece objektif şartının gerçekleşmesi yeterlidir; ayrıca sübjektif bir şart olan kusura gerek yoktur⁹. Doktrinde sebep sorumluluğu, olağan sebep sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu şeklinde ayrıma tabi tutulmaktadır¹⁰. Olağan sebep sorumluluğunda, sorumlu kişiye, genellikle, sorumluluğun kaynaklandığı kişi veya şey üzerinde bir denetim veya gözetim ödevi yüklenmiş-

⁶ Tandoğan, Sorumluluk, s. 5 vd.; Tiftik, Mustafa: Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, Yetkin Yayınları, Ankara 1994, Kısaltma: Akit Dışı Sorumluluk, s. 37 vd.; Yılmaz, Süleyman: "Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler", AÜHFD 2010, C. 59, S. 3, s. 553 vd.

⁷ Kusur ilkesi bireysel bir düşünceye dayanmakta, zarar bir bireyin kusuruna bağlanmadıkça, zarara uğrayanı korumadan yoksun bırakmaktadır. Tazminat hukukunda toplumsal düşünce egemen olmaya başladıktan sonra zararın bireysel bir kusurdan ileri gelmediği hallerde de, toplumun mağduru koruması ve zararı sadece onun sırtında bırakmaması gerektiği savunulmaktadır (Tandoğan, Sorumluluk, s. 12); Ayrıca bkz: Tiftik, Akit Dışı Sorumluluk, s. 35.

⁸ Tandoğan, Sorumluluk, s. 8; Kılıçoğlu, Mustafa: Sorumluluk Hukuku, Cilt 1, Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 17.

⁹ Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993, s. 497; Tiftik, Akit Dışı Sorumluluk, s. 38.

¹⁰ Keller, Max/Gabi-Bolliger, Sonja: Das Schweizerische Schuldrecht, Band II, Haftpflichtrecht, Helbing & Lichtenhahn, Basel und Frankfurt am Main 1985, s. 156 vd.; Eren, s. 573. Doktrinde bunlara ek olarak hakkaniyet sorumluluğunu ekleyenler de mevcuttur (bkz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, 498; Antalya, Gökhan: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Beta Yayınları, İstanbul 2012, s. 535 vd.; Tiftik, Akit Dışı Sorumluluk, s. 39; Yılmaz, s. 556).

tir¹¹. Objektif özen ödevinin ihlâl edilmesi halinde, sorumlu kişi meydana gelen zararı gidermekle yükümlüdür. Olağan sebep sorumluluğu hallerinde, kusur veya özel (tipik) tehlike sorumluluğunun bir unsuru değildir¹². Tehlike sorumluluğunda ise, bir işletme, faaliyet veya nesneye özgü tipik tehlikenin gerçekleşmesiyle sorumluluk doğar¹³.

Kusursuz sorumlulukta sorumluluğun dayanağı, sorumlu kişinin belirli kişi veya bir şey üzerindeki hâkimiyetinden kaynaklanmaktadır¹⁴. Meselâ, ev başkanının sorumluluğu (TMK m. 369) ve adam çalıştırmanın sorumluluğunda (TBK m. 66) sorumluluğun dayanağı, bunların belirli kişiler üzerindeki hâkimiyet ilişkisine dayanırken, hayvan bulunduranın sorumluluğu (TBK m. 67), yapı (TBK m. 69) veya taşınmaz malikinin sorumluluğunda (TMK m. 730) sorumluluğun dayanağı kişilerin “şey” üzerindeki hâkimiyetlerine dayanmaktadır¹⁵. Türk Borçlar Kanunundaki organizasyon sorumluluğu ise, ileride de açıklanacağı üzere, işletmenin hem şey, hem de kişiler üzerindeki hâkimiyet ilişkisine dayanabilmektedir. Organizasyon sorumluluğu, temelde, bir şeyin veya faaliyetin yararlarını elde eden kimsenin, o şey veya faaliyetin neden olduğu zararlara da katlanacağı düşüncesine dayanmaktadır.

TBK m. 66/III'e göre; işletmede adam çalıştıran, işletmenin faaliyetleri nedeniyle sebep olunan zararlardan sorumludur. Kanun koyucu TBK m. 66/III ile işletmede adam çalıştıran kişilere genel nitelikte bir objektif özen ödevi yüklemiştir. Buna göre; adam çalıştıranın işletmesinde çalışma düzenini, zararın meydana gelmesini önleyecek şekilde oluşturması gerekmektedir. Sorumluluğun dayanağı, kanunun işletmede adam çalıştıranı yüklediği objektif özen yükümünün ihlâl edilmesi, yani çalışma düzeninin zararın doğmasını önleyecek biçimde oluşturulmamasıdır. Bu anlamda, organizasyon sorumluluğu, *olağan sebep sorumluluğudur*¹⁶. Zararın işletme faaliyeti sonucu meydana gelmesi sorumluluk için yeterlidir. Ancak, işletmede adam çalıştıranı, çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmek suretiyle

¹¹ Tandoğan, Sorumluluk, s. 23; Eren, s. 574; Antalya, s. 544.

¹² Tandoğan, Sorumluluk, s. 23; Eren, s. 574.

¹³ Tandoğan, Sorumluluk, s. 26; Eren, s. 631; Antalya, s. 640; Tiftik, Tehlike, s. 34.

¹⁴ Eren, s. 574; Kılıçoğlu, Ahmet: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2011, s. 303; Tiftik, Akit Dışı Sorumluluk, s. 38 vd.

¹⁵ Tandoğan, Sorumluluk, s. 5.

¹⁶ Widmer, Pierre/Wessner, Pierre: Revision und Vereinheitlichung des Haftpflichtrechts, Erläuternder Bericht, 2000, s. 131; BGE 110 II, 456, 460; Altay, s. 183; Adam çalıştıranın sorumluluğu hususunda aynı yönde bkz: Deschenaux/Tercier, s. 67; Keller/Gabi-Bölliger, s. 157; Eren, s. 575; Rey, Heinz: Ausservertragliches Haftpflichtrecht, 4. Auflage, Schulthess, Zürich 2008, s. 205; TBK m. 66 ile getirilen kurtuluş kanıtı, TBK 112'deki sözleşmeden doğan sorumluluktan daha sıkı koşullara bağlanmıştır (Schwenzer, s. 156). Bir başka görüşe göre ise adam çalıştıranın sorumluluğu olağan sebep sorumluluğu değil, ispat yükü ters çevrilmiş bir kusur sorumluluğudur. Zira adam çalıştıranın sorumluluğu, başkasının kusuruna değil, genel davranış yükümünün ihlâline dayanır (Honsell, s. 131; Schwenzer, s. 156; Roberto, s. 85; Schnyder, Anton K.: Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR, 4. Auflage, Hrsg.: Honsell, Heinrich/Vogt, Nedim Peter/Wiegand, Wolfgang, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2007, s. 414).

sorumluluktan kurtulma imkânı getirilmiştir. Bu anlamda, organizasyon sorumluluğu, *kurtuluş kanıtı getirilebilen* bir olağan sebep sorumluluğu türüdür. Organizasyon sorumluluğu, TBK m. 71’de düzenlenen genel tehlike sorumluluğundan farklıdır. Zira genel tehlike sorumluluğunda sorumluluğun kaynağı, önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletmenin faaliyeti nedeniyle tipik tehlikenin gerçekleşmesidir. Organizasyon sorumluluğunda ise, işletme faaliyeti nedeniyle bir zarar meydana gelmesi ve işletmede adam çalıştırmanın işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispatlayamaması gerekir¹⁷. Kanun koyucu, işletme faaliyeti nedeniyle meydana gelen zararın, işletmenin çalışma düzeninin zararın meydana gelmesini önleyecek şekilde oluşturulmaması sebebiyle ortaya çıktığı karinesini benimsemektedir¹⁸. Bu yönüyle organizasyon sorumluluğu, yalnızca adam çalıştırmanın çalışanın verdiği zararlardan sorumlu olma esasına dayanan adam çalıştırmanın sorumluluğundan daha ağır bir sorumluluk türüdür.

Organizasyon sorumluluğu, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu yürürlüğe girmeden önce Türk öğretisi ve içtihatlarında adam çalıştırmanın sorumluluğu içinde ve onunla birlikte mütalaa edilmiştir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunuyla getirilen düzenlemenin yeni ve genel bir organizasyon sorumluluğu olmadığını, adam çalıştırmanın sorumluluğu içinde düzenlendiği, adam çalıştırmanın işletmenin bütün faaliyetlerinden değil, yalnızca çalışanın verdiği zararlardan sorumlu olmaya devam edeceği ve adam çalıştırmanın klâsik özen yükümlerini yerine getirerek sorumluluktan kurtulmasını ağırlaştıran yeni ve onlara ek bir özen ödevi getirdiği savunulmaktadır¹⁹. Buna mukabil, organizasyon sorumluluğunun yeni ve adam çalıştırmanın sorumluluğundan bağımsız ayrı bir sorumluluk olduğu da iddia edilmektedir²⁰. Bize göre de; burada adam

¹⁷ Tehlike sorumluluğunda, nedensellik bağının kesilmesi dışında kurtuluş kanıtı getirme imkânı bulunmamaktadır (Antalya, s. 544; Tiftik, Mustafa: Türk Hukukunda Tehlike Sorumluluklarının Genel Kural ile Düzenlenmesi Sorunu, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, Kısaltma: Tehlike, s. 35 vd.).

¹⁸ Antalya, s. 564; Altay, Sabah: “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Adam Çalıştırmanın İşletme Faaliyeti (Organizasyonu) Dolayısıyla Sorumluluğu (TBK m. 66/3)”, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), Prof. Dr. Cevdet YAVUZ’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, İstanbul 2011, s. 183.

¹⁹ Yeniocak, Umut: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, Genel Hükümler, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2011, s. 86. Yazar, diğer fıkralardaki hükümler, madde başlığı, madde gerekçesindeki açıklama ve maddenin amacı birlikte değerlendirildiğinde, adam çalıştırmanın, çalışanın başkasına verdiği zararın sorumluluğundan kurtulabilmesi için, işyerindeki çalışma düzeninde zararın doğumunu engellemek için gerekli önlemlerin alındığını da ispat yükü altında olduğunu anlaşıldığını, fıkra hükmünün “bir işletmede adam çalıştırın” ifadesiyle başladığını ve dolayısıyla hükümlerle genel bir işletme sorumluluğu ilkesi getirilmediğini savunmaktadır. Hatemi/Gökyayla ise bu hükmün bir kusur karinesi değil, kurtuluş kanıtı getirilebilmesi için aranan ve seçimlik olmayan yeni bir kanuni şart olduğunu ifade etmektedirler (Hatemi, Hüseyin/Gökyayla, K. Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 145).

²⁰ Antalya, s. 552. Yazar, TBK m. 66/III’deki düzenlemeyi, sorumluluğa ilişkin bir kurtuluş kanıtı olarak değil, adam çalıştırmanın özen sorumluluğuna ilişkin olarak, genel so-

çalıştırmanın sorumluluğundan farklı olarak yeni bir sorumluluk öngörülmektedir. İşletmenin faaliyetlerinden doğan zararlar, işletmede çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olmadığı karinesine, başka bir deyişle kanundaki objektif özen ödevinin yerine getirilmediği karinesine dayanmaktadır. Keza madde metninde, açıkça *işletme faaliyetlerinden doğan zararlardan* söz edilmektedir²¹. Sorumluluğun sebebi, yalnızca adam çalıştırana bağlı yardımcı kişilerin verdiği zararlar değildir²². Zarara işletmenin çalışma düzeni sebep olmaktadır. Bu nedenle, yeni bir organizasyon sorumluluğundan söz etmek gerekir. İşletmede adam çalıştırın, kusuru olmasa dahi çalışma düzeninin verdiği zarardan sorumludur. Bununla birlikte, maddenin düzenlendiği yer ve lafzı, farklı şekilde yorumlanmaya açıktır. Bu nedenle, bu fıkranın adam çalıştırının sorumluluğundan ayrı olarak, "*organizasyon sorumluluğu*" olarak ayrı bir başlık altında düzenlenmesi yerinde olurdu²³.

Organizasyon sorumluluğu, diğer olağan sebep sorumlulukları gibi bir haksız fiil sorumluluğudur²⁴. Bu nedenle haksız fiil sorumluluğunun, kusur dışındaki bütün unsurlarının gerçekleşmesi gerekir. Bu anlamda, fiil, hukuka aykırılık, zarar ve fiil ile zarar arasında illiyet bağının bulunması gerekir. Bunun dışında, organizasyon sorumluluğu sözleşme dışı bir sorumluluk türüdür. Kusur ise sorumluluğun bir koşulu değildir. İşletmede adam çalıştırın kişi, kusuru olmasa dahi organizasyondaki bozukluğun sebep olduğu zarardan sorumludur.

---

rumluluğun yanında özel bir sorumluluk olgusu olarak ifade etmektedir. Büyüksağış de Türk Borçlar Kanunu Tasarısının 65. maddesinin 3. fıkrasında (TBK m. 66/III) düzenlenmiş olan "işletme sorumluluğu" ile işletme bünyesinde faaliyette bulunan kimenin (işletenin) -diğer şartların da gerçekleşmesi halinde- sadece çalışanlarının neden olduğu zararlardan değil, işletmenin faaliyetleri sonucu neden olunan tüm zararlardan sorumlu tutulmasının gerektiğini ifade etmektedir (Büyüksağış, Erdem: "Tehlike Esasına Dayanan Genel Sorumluluk Kuralı Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler", DEÜHFD, C. 8, S. 1, 2006, s. 8, dn. 20). Bunun ayrı bir sorumluluk olduğu konusunda bkz: Öz, Turgut: Yeni Borçlar Kanununun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s. 12; Yavuz, Nihat: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 139; Sağlam, İpek: "Adam Çalıştırının Sorumluluğu", 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), Prof. Dr. Cevdet YAVUZ'a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, İstanbul 2011, s. 165; Ayrıca bkz: Yılmaz, s. 565-566.

²¹ Geisseler de, işletme sorumluluğu öngören 2000 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu Öntasarısının 49a hükmünün 49. maddesinde düzenlenen adam çalıştırının sorumluluğuna nazaran daha ağır bir sorumluluk olduğunu ifade etmektedir (Geisseler, Robert: Gesamtrevision des Haftpflichtrechts, Anwaltsrevue 11-12/2001, s. 18). Antalya da; sorumluluğun faaliyet de dahil edilerek genişletilmesinin günümüzün sorumluluk anlayışına ve gelişen ekonomik ilişkilere daha uygun düştüğünü ifade etmektedir (s. 562).

²² Antalya, s. 563.

²³ İsviçre Borçlar Kanunu Öntasarısıyla ilgili aynı yönde bkz: Honsell, s. 137.

²⁴ Adam çalıştırının sorumluluğu konusunda aynı yönde bkz: Schnyder, s. 414.

Alman hukukunda da öğreti ve içtihatlarda organizasyon sorumluluğu kabul edilmektedir²⁵. Organizasyon sorumluluğunun kabul edilmesindeki temel düşünce, işletmelerin adam çalıştırmanın sorumluluğunu düzenleyen BGB § 831'e göre kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulabilmelerini engellemektir²⁶. Alman hukukunda sorun, haksız fiili düzenleyen BGB § 823 hükmüyle çözümlenmeye çalışılmaktadır. Sorumluluğun dayanağı genel davranış yükümlülüğünün ihlali olarak kabul edilmektedir²⁷. Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğunda, kural olarak zarar gören adam çalıştırmanın kusurunu kanıtlamak zorundadır²⁸. Alman içtihatlarında bu sorun *ilk görünüş ispatı* veya *ispat yükünün ters çevrilmesi* yoluyla aşılmaya çalışılmaktadır²⁹.

II. Uygulama Alanı

TBK m. 66/III hükmüyle işletmelere genel bir organizasyon sorumluluğu getirilmiştir. Organizasyon sorumluluğu, konu ve kişi bakımından oldukça geniş bir uygulama alanına sahiptir. Öncelikle organizasyon sorumluluğu, kural olarak kendisiyle bir sözleşme ilişkisi olmayan üçüncü kişilere verilen zararlar için öngörülmektedir. Burada, zarar gerçekleşmeden önce işletmede adam çalıştıran kişi ile zarar gören arasında sözleşmeye dayanan bir ilişki mevcut olmak zorunda değildir.

Bunun dışında, şayet işletme faaliyeti nedeniyle meydana gelen zarar, yardımcı bir kişinin borcun ifası veya bir borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılması sırasındaki borca aykırı bir davranışıyla meydana gelmişse, TBK m. 116 hükmü uygulanacaktır. Ancak bu davranış, borcun ifasına yönelik olarak değil de, genel davranış kurallarına aykırılık teşkil ediyorsa, bu durumda sorumluluk TBK m. 66'ya göre belirlenecektir³⁰. Yardımcı kişinin davranışı, hem borca aykırılık hem de genel davranış kurallarına aykırılık şeklinde tezahür etmişse, böyle bir durumda yine sorumlulukların yarışacağı kabul edilmektedir³¹. Buna göre; işletmede adam çalıştıran kişi, yardımcı kişilerin işi yürüttükleri sırada diğer tarafa verdikleri zararı gidermekle yükümlü olacaktır.

²⁵ Schöpflin, Martin: Beck'scher Online-Kommentar BGB, Hrsg: Bamberger/Roth, Edition 22, Stand 1.2.2012, Rn. 14-15.

²⁶ Schöpflin, BeckOK BGB § 31, Hrsg. Bamberger/Roth, Rn. 14-15.

²⁷ Hoffmann, Hagen: Die Außenhaftung von Unternehmen nach § 831 BGB und § 31 BGB, Europäische Hochschulschriften, Peter Lang Verlage, 1. Auflage, Frankfurt 2009, s. 87; Ensthaler, Jürgen/Füßler, Andreas/Nuissl, Dagmar: Juristische Aspekte des Qualitätsmanagements, Springer Verlag, Berlin/Heidelberg 1997, s. 37.

²⁸ İsviçre hukukunda ise, üreticinin sorumluluğu alanında üreticinin haksız fiil hükümlerine göre sorumlu tutulacağına ilişkin bir eğilim mevcut değildir. Öğretide de, haksız fiil hükümlerine göre, üreticinin gelişim hatalarından ve üretim kaçaklarından sorumlu tutulamayacağı açıkça ifade edilmektedir (Havutçu, s. 51).

²⁹ Spindler, Gerald: Beck'scher Online-Kommentar BGB, Hrsg: Bamberger/Roth, Edition 22, Stand 1.3.2011, Kısaltma: Kommentar, BeckOK BGB §831 Rn. 7-8; Spindler, Organisation, s. 794.

³⁰ Oğuzman/Öz, s. 592; Eren, s. 577.

³¹ Oğuzman/Öz, s. 592; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 902-903; Eren, s. 577; Keller/Gabi-Bölliger, s. 165.

Konu olarak; bir işletmenin faaliyetlerinden doğan bütün zararlarda bu hüküm uygulanabilir³². Yani zarara işletmede çalışan bir kişinin sebebiyet vermesi gerekli değildir. İşletmenin özel hukuk hükümlerine göre faaliyet göstermesi yeterlidir. Bu çerçevede, kamu tüzel kişilerinin işlettikleri işletmelerin özel hukuk ilişkileri kapsamındaki faaliyetlerinden doğan zararlara da uygulanabilir³³. Buna mukabil, kamu tüzel kişilerinin kamu hukukuna ilişkin faaliyetlerinden meydana gelen zararlar bu hükmün kapsamına girmez³⁴. Üreticinin sorumluluğu dışında, hizmetlere ilişkin olarak da organizasyon sorumluluğuna gidilebilir³⁵. Bundan başka, geçmişte üreticinin sorumluluğu alanında olduğu gibi ilgili uyuşmazlıkla ilgili özel hüküm bulunmayan diğer hallerde de koşulları varsa, organizasyon sorumluluğu hükümlerinden yararlanılabilir.

Kişi yönünden ise, ortada bir *işletme* bulunması ve sorumluluğun süjesi olarak da bir *adam çalıştıran* olması gerekmektedir. Zarar gören ise, herhangi bir gerçek veya tüzel kişi olabilir. Geniş uygulama alanı nedeniyle organizasyon sorumluluğu büyük önem taşımaktadır. Örneğin, editörlerin, gazete çalışanlarının yazdıkları yazılar nedeniyle üçüncü kişilerin haklarının ihlâl edilmesi nedeniyle sorumluluğu halinde³⁶, bir hastanedeki acil, gece veya pazar günleri hizmetlerinin organizasyonunda³⁷ veya bir hemşirenin bir komplikasyon hakkında doktoru bilgilendirmemesinde³⁸, gece çalışan bir doktorun yorgun vazi-

³² Sağlam da klâsik anlamda adam çalıştıran sorumluluğunun, sadece işletme faaliyeti dışındaki adam çalıştırmanın sorumluluğuna indirildiğini ifade ederek, bir işletmede adam çalıştırılması durumunda, işletmede adam çalıştırmanın sorumluluktan kurtulmak için TBK m. 66/II yanında, aynı zamanda TBK m. 66/III'ü de ispatlaması gerektiğine işaret etmektedir (s. 172-173).

³³ Adam çalıştırmanın sorumluluğu hususunda aynı yönde bkz: Deschenaux/Tercier, s. 70; Oğuzman/Öz, s. 591-592; Eren, s. 580; Reisoğlu, Safa: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yirmiikinci Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2011, s. 183; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 506; Rey, s. 210; Antalya, s. 549; Yavuz, s. 137; Kılıçoğlu, M., s. 386; Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Karahasan, Mustafa Reşit: Sorumluluk Hukuku, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, Beta Yayınları, 6. Bası, İstanbul 2003, s. 660 vd.

³⁴ Adam çalıştırmanın sorumluluğu hususunda karşı. Spindler, Kommentar, BeckOK BGB § 831 Rn. 3-5; Eren, s. 580.

³⁵ Akçura-Karaman, s. 105; Kılıçoğlu, A., s. 318.

³⁶ BGHZ 39, 124, 130 = NJW 1963, 902; BGH NJW 1980, 2810; OLG Köln NJW-RR 1993, 31 (BeckOK BGB § 31 Rn. 16-16.1; (Schöpflin, Beck'scher Online Kommentar Hrsg: Bamberger/Roth).

³⁷ BGH VersR 1994, 562; OLG Düsseldorf VersR 1986, 659 (Terbille, Münchener Anwaltsbuch, Medizinrecht, 1. Auflage, 2009 Rn. 748-749); Sprau, Hartberg: in: Palandt Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch, 70. neubearbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2011, s. 1324. Hastane işletmeciliğinde tıbbi organizasyon kusuru hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Demir, Mehmet: Tıbbi Organizasyon Kusuru Açısından Hastanelerin Hukuksal Sorumluluğu, Turhan Kitabevi, Ankara 2010, s. 261 vd.

³⁸ BGH NJW 1996, 2429 (Terbille, Rn. 748-749).

yette bir ameliyata katılmasında³⁹, riskli bir doğumu doktor yerine ebenin üstlenmesi⁴⁰ gibi konularda da bu hüküm uygulama alanı bulabilir.

III. Sorumluluğun Koşulları

A. Genel Koşulları

Organizasyon sorumluluğu haksız fiil sorumluluğunun özel bir türüdür. Dolayısıyla organizasyon sorumluluğundan söz edebilmek için, öncelikle haksız fiil sorumluluğunun kusur dışındaki bütün unsurlarının gerçekleşmesi gerekir⁴¹. Belirtmek gerekir ki; organizasyon sorumluluğu, bir olağan sebep sorumluluğu olduğu için, kusur; sorumluluğun bir şartı değildir.

Bu anlamda; fiil, hukuka aykırılık, zarar ve fiil ile zarar arasında illiyet bağının bulunması gerekir. Organizasyon sorumluluğunu düzenleyen TBK m. 66/III maddesinde bu şartlar yer almamasına rağmen, genel hükümlerden hareketle kusursuz sorumluluk hallerinde de bu şartların aranması gerektiği kabul edilmektedir⁴².

1. Zarar

Zarar, sorumluluğun en önemli unsurudur. Sorumluluk hukukunda tazminat borcunun doğması için, belirli bir zararın gerçekleşmesi gerekir. Zira zarar yoksa, hukukî sorumluluk da doğmaz⁴³. Zarar, bir kişinin malvarlığı veya kişi varlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmedir⁴⁴. İşletmenin organizasyon sorumluluğu kapsamında da sorumluluğun doğması için işletme faaliyetinin sebep olduğu bir zarar meydana gelmesi gerekmektedir. Zarar, hem maddî, hem manevî zararları kapsar. Zararın meydana geldiğini ispat yükü, zarar görene düşer⁴⁵.

³⁹ BGH NJW 86, 776 (Sprau, s. 1324).

⁴⁰ Oldbg VersR 86, 659 (Sprau, s. 1324).

⁴¹ Adam çalıştırmanın sorumluluğu hususunda bkz: Honsell, s. 132; Eren, s. 578; Antalya, s. 553; Schnyder, s. 415-416; Rey, s. 208; Aydınli, İbrahim: "İstihdam Edenin (Adam Çalıştırmanın) Sorumluluğu (BK mad. 55)", Kamu-İş, C: 7, S. 2, Yıl 2003, s. 9; Akıntürk, Turgut/Ateş-Karaman, Derya: Borçlar Hukuku, Beta Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2012, s. 99; Deschenaux/Tercier ise hukuka aykırılık koşulunun gözetim ödevinin ihlâli kavramı içinde eridiğini ifade etmektedir (s. 71); Oğuzman/Öz de sebep sorumluluğu hallerinin haksız fiil kapsamında yer aldığını belirtmekle birlikte, istisnai durumlarda hukuka aykırılığın sorumluluğun bir unsuru olmadığını ifade etmektedirler (s. 587).

⁴² Schwenzer, s. 156; Hatemi/Gökyayla, s. 142.

⁴³ Oğuzman/Öz, s. 513; Eren, s. 472; Antalya, s. 449.

⁴⁴ Oğuzman/Öz, s. 514; Eren, s. 472; Antalya, s. 449.

⁴⁵ Antalya, s. 536. Yazar, uygun illiyet bağının ve zararın ispatı yönünden doktrinde ispat kolaylığı olarak, emare ispatı, ilk görünüş ispatı ve tahmine dayanan ispat görüşlerine yer verildiğini belirtmekte, bu görüşlerin bilimsel illiyet bağının ispatından hareket ettiğini ifade etmektedir.

2. Hukuka Aykırılık

Kanunda açıkça öngörülmemiş olmasına rağmen, sorumluluk için zarara sebep olan işletme faaliyetinin hukuka aykırı olması şarttır⁴⁶. Kişilerin mal ve kişi varlıklarını doğrudan veya dolaylı olarak koruma amacı taşıyan, yazılı olan veya olmayan emredici davranış kurallarının ihlali hukuka aykırıdır⁴⁷. Ancak kanunun verdiği yetkiye dayanan ve bu yetkinin sınırları içinde kalan bir fiil, zarara yol açsa bile, hukuka aykırı değildir. Zarar görenin rızası, daha üstün nitelikte özel veya kamusal yarar, zarar verenin davranışının haklı savunma niteliği taşıması, yetkili kamu makamlarının müdahalesinin zamanında sağlanamayacak olması durumunda kişinin hakkını kendi gücüyle koruması veya sorumluluk hâllerinde de fiil, hukuka aykırı sayılmaz (TBK m. 63)⁴⁸.

3. Uygun İlliyet Bağı

Organizasyon sorumluluğuna gidilebilmesi için işletme faaliyeti ile ortaya çıkan zarar arasında uygun illiyet bağının olması gerekir⁴⁹. Bunun yanında, mücbir sebep, üçüncü kişinin kusuru ile zarar görenin kusuru gibi illiyet bağını kesen sebepler mevcutsa, işletme faaliyeti nedeniyle ortaya çıkan zarardan sorumlu olunmaz. Lâkin, bu sebepler illiyet bağını kesecek yoğunlukta değilse, tazminattan indirim sebebi teşkil ederler⁵⁰.

Organizasyon sorumluluğunda zarar, işletmede adam çalıştırmanın özen eksikliğinde değil, doğrudan doğruya işletmenin faaliyetinde araştırılmalıdır. Dolayısıyla organizasyon eksikliği zararlar ancak dolaylı bir uygun illiyet bağı içinde bulunabilir⁵¹. İşletmede adam çalıştırmanın objektif özen yükümünü yerine getirmediği ve zararlar bu yerine getirmeme arasında uygun illiyet bağı bulunduğu kanun tarafından karine olarak kabul edilmektedir⁵².

Kanun, işletmenin faaliyetleri nedeniyle üçüncü kişilerin gördüğü zararı, işletmenin organizasyon ödevinin ihlâl edildiği karinesine dayandırmaktadır.

⁴⁶ Adam çalıştırmanın sorumluluğunda aynı yönde bkz: Keller/Gabi-Bölliger, s. 158; Oğuzman/Öz, s. 594; Tandoğan, Haluk: Türk Mes'uliyet Hukuku (1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası), Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, Kısaltma: Mes'uliyet, s. 113; Rey, s. 205; Schwenzer, s. 156; Honsell, s. 131-132; Karahasan, s. 639; Uygur, Turgut: Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Üçüncü Cilt, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010, s. 2705; Kılıçoğlu, M., s. 389.

⁴⁷ Oğuzman/Öz, s. 494; Eren, s. 548; Kılıçoğlu, A., s. 267; Antalya, s. 427.

⁴⁸ Adam çalıştırmanın sorumluluğunda aynı yönde bkz: Karş. Tandoğan, Sorumluluk, s. 64; Oğuzman/Öz, s. 594.

⁴⁹ Adam çalıştırmanın sorumluluğu hususunda aynı yönde bkz: Tandoğan, Mes'uliyet, s. 116; Deschenaux/Tercier, s. 71; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 507; Eren, s. 578; Reisoğlu, s. 184; Karahasan, s. 640; Uygur, s. 2705.; Yavuz, s. 138; Kılıçoğlu, M., s. 388; Konuyla ilgili yargı kararları için bkz: Uygur, s. 2747 vd.

⁵⁰ Eren, s. 578.

⁵¹ Adam çalıştırmanın sorumluluğu hususunda aynı yönde bkz: Tandoğan, Sorumluluk, s. 65.

⁵² Adam çalıştırmanın sorumluluğu hususunda bkz: Tandoğan, Mes'uliyet, s. 117; Karahasan, s. 640.

Bu nedenle, işletmeler ancak çalışma düzeninin zararını doğmasını önleyecek şekilde meydana getirildiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilirler.

B. Sorumluluğun Özel Koşulları

Organizasyon sorumluluğunun söz konusu olması için, ortada bir işletme olması, zarara bu işletmenin faaliyetinin yol açması ve işletmede adam çalıştırmanın kurtuluş kanıtı getirememesi gerekir. Adam çalıştırmanın sorumluluktan farklı olarak, organizasyon sorumluluğu bir işletmenin varlığını zorunlu kılmaktadır. Adam çalıştırmanın sorumluluğuna göre bir başka fark ise, zarara işletmenin faaliyetinin sebep olması yeterlidir. Zarara, adam çalıştırmanın bir çalışanın yol açması gerekmez. Son olarak, adam çalıştırmanın sorumluluktan farklı olarak, bir işletmenin varlığı halinde adam çalıştırma, işletme faaliyetinin sebep olduğu zarardan ancak işletmenin çalışma düzeninin zararını meydana gelmesini önlemeye elverişli olduğunu kanıtlayarak kurtulabilmektedir.

1. Bir İşletmenin Varlığı

Klasik anlamda, adam çalıştırmanın sorumluluğuna gidilebilmesi için adam çalıştırmanın varlığı yeterli iken⁵³, organizasyon sorumluluğu, bir işletmenin varlığını gerektirmektedir. Esasında, Türk Borçlar Kanunundaki organizasyon sorumluluğuna ilişkin düzenlemenin mehası olan 2000 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu Öntasarısının 49a maddesinde, en az bir veya daha fazla yardımcı kişinin çalıştığı ekonomik veya profesyonel faaliyet gösteren işletmelerden söz edilmektedir⁵⁴. Ülkemizdeki düzenlemede ise, yalnızca işletmeden söz edilmiş, ancak işletmenin ne olduğu tanımlanmamıştır. O halde, burada işletmeyle kastedilenin ne olduğu, hükmün lafzını ve konuluş amacını yorumlamakla mümkün olabilecektir.

İşletme kavramının sınırlarını çizmek oldukça güçtür⁵⁵. Hükmün konuluş amacından hareketle, bunun mümkün olduğunca *zarar gören lehine* olarak

---

⁵³ İşlerini gördürmek amacıyla bağımlılık ilişkisi içinde üçüncü bir kişinin (yardımcı kişinin) hizmetine başvuran, onun hizmetinden yararlanan, onun üzerinde denetim ve gözetim yetkisi olan kimseye “adam çalıştırma” denir (Eren, s. 579; Antalya, s. 549). Bir kimsenin ev işlerini gördürmek veya sırf eğlenmek için başkasını çalıştırdığı durumlarda da adam çalıştırmanın sorumluluğuna gidilebilir. Bir kimsenin ticaret yerinde çalıştırdığı memuru kadar, evdeki hizmetçisi ve keyfi için ata binerken kullandığı seyisi de çalışan sayılır (Tandoğan, Sorumluluk, s. 58). Keza aile bireyleri de yardımcı kişi sayılabilir (Oğuzman/Öz, s. 595; Schwenzer, s. 157).

⁵⁴ Ancak bunların faaliyetlerinin tamamen ekonomik veya profesyonel nitelikte olması gerekmemektedir. Duruma göre ekonomik veya profesyonel nitelikte olma, kümülatif veya birbirinin alternatifi olarak yer alabilirler (Widmer/Wessner, s. 130); Altay, s. 185. Hemen belirtelim ki, İsviçre Adalet Bakanlığı, İsviçre’de sorumluluk hukukunun birleştirilmesi ve revizyonuna ilişkin Öntasarıdan 21 Ocak 2009 tarihli basın bildiriyle Öntasarı üzerinde yeterli konsensus sağlanmadığı gerekçesiyle vazgeçtiğini açıklamıştır (<http://www.ejpd.admin.ch/content/ejpd/de/home/dokumentation/mi/2009/2009-01-21.html>).

⁵⁵ İşletme kavramının içtihatlarla somutlaştırılması gerekmektedir (Geisseler, s. 18-19).

geniş yorumlanması gerektiği kanaatindeyiz⁵⁶. Öncelikle, kanunda yalnızca işletme denilmek suretiyle, işletmenin yalnızca ticarî işletmeleri kapsamadığı sonucuna varmak mümkündür. İşletmenin, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 11. maddesindeki unsurları taşıyan bir ticarî işletme olması zorunlu değildir⁵⁷. Aynı şekilde, işletmenin ticaret siciline kayıtlı bir işletme olması da gerekmez⁵⁸. Bunlar gerçek veya tüzel kişi olabileceği gibi, bir şirket veya kamu kuruluşu da olabilirler⁵⁹. İşletmenin büyük veya küçük olmasının da önemi yoktur⁶⁰. İşletme, kazanç elde etme amacı güden işletmeler yanında, bir restoran işleten veya öğrencilere oda kiralayan bir vakıf veya ideal bir amaçla etkinlikler düzenleyen bir dernek de olabilir. Yine bir hastane, sendika, tarım işletmesi, bir otopark, bir yayınevi, profesyonel oyuncu istihdam eden spor kulüpleri⁶¹ ile maç düzenleyicileri, bir araştırma laboratuvarı veya doktor muayenehanesi de bu hüküm kapsamında “işletme” sayılır⁶². İşletmenin, genel tehlike sorumluluğunda öngörüldüğü üzere, önemli ölçüde tehlike arz eden bir işletme olması gerekli değildir (Karş. TBK m. 71)⁶³.

Maddede “bir işletmede adam çalıştıran” denmek suretiyle, yalnızca adam çalıştıran işletmelerin organizasyon sorumluluğuna gidilebileceği sonucuna varmak mümkündür. Dolayısıyla, yanında adam çalıştırmayan, yalnız çalışan bir el işçisinin sebep olduğu zararlarda bu hüküm uygulanamayacaktır⁶⁴. Kanaatimizce bu düzenleme hükmün konuluş amacına uygun değildir. Zira hükümle amaçlanan, işletmelerin amaca uygun şekilde örgütlenmek suretiyle, faaliyetlerinden dolayı üçüncü kişilerin zarar görmemeleri için gereken tedbirleri ve önlemleri alarak, çalışma düzeninden kaynaklı zararlara karşı zarar göreni korumaktır. Bu bağlamda işletme, kuruluş ve faaliyet amacına uygun şekilde örgütlenmeli, modern iş hayatının gereklerine göre planlama ve işbölümü yapmalı ve işin amacına uygun ve elverişli araç-gereç ve malzeme kullanılmalıdır. Bu nedenle, “de lege ferenda” adam çalıştırmayan işletmelerin de başkalarının zarar görmemesi için organizasyonda gereken özeni göstermeleri gerektiği söylenebilir. Örneğin, tek başına bir online alışveriş sitesi işleten kişinin durumu böyledir. Keza adi ortaklardan birinin işiyle ilgili olarak üçüncü kişilere zarar vermesinde de durum aynıdır⁶⁵. Bu durumda sorumluluk süjesi

⁵⁶ Aynı yönde bkz: Altay, s. 184.

⁵⁷ Kılıçoğlu, A., s. 318. “Ticari işletme, esnaf işletmesi için öngörülen sınırı aşan düzeyde gelir sağlamayı hedef tutan faaliyetlerin devamlı ve bağımsız şekilde yürütüldüğü işletmedir” (TTK m. 11/I).

⁵⁸ Widmer/Wessner, s. 130.

⁵⁹ Ancak bir kamu tüzel kişisinin BK. m. 66/III’e göre sorumlu olabilmesi için, zararın kamu tüzel kişisinin özel hukuk alanına giren bir faaliyetinden meydana gelmesi gerekir (Karş. Oğuzman/Öz, s. 591-592; Eren, s. 580; Reisoğlu, s. 183; Tekinay/ Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 506; Antalya, s. 549).

⁶⁰ Antalya, s. 564.

⁶¹ Tandoğan, Sorumluluk, s. 59.

⁶² Widmer/Wessner, s. 130.

⁶³ Altay, s. 187.

⁶⁴ Widmer/Wessner, s. 130; Altay, s. 185.

⁶⁵ Adi ortaklıklarda bir ortağın diğerinin çalışanı olmadığı hakkında bkz: Tandoğan, Sorumluluk, s. 59.

de “işletmede adam çalıştıran” değil, tıpkı genel tehlike sorumluluğunda olduğu gibi, “işletme sahibi”⁶⁶ veya varsa “işleten” (müteselsilen) olmalıdır (Karş. TBK m. 70)⁶⁷.

2. İşletme Faaliyeti

Organizasyon sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, zarara bir işletme faaliyetinin yol açması gerekmektedir (TBK m. 66/III). Adam çalıştıranın sorumluluğunda ise, bir çalışanın kendisine verilen işin yapılması sırasında üçüncü bir kişiye zarar vermesi şartı aranmaktadır (TBK m. 66/I). Çalışanın kusurlu olup olmaması önem taşımaz⁶⁸. Adam çalıştıranın sorumluluğunda, çalışanın üçüncü kişiye verdiği zarar, adam çalıştıranın işinin görülmesi esnasında ve işle ilgili olmalıdır. Yani zarar ile görülen iş arasında fonksiyonel (işlevsel) bir bağlantı olması gerekmektedir⁶⁹. Yalnızca yer ve zaman ilişkisi sorumluluk bakımından yeterli değildir⁷⁰. Böyle bir işlevsel bağ, bir inşaat işçisinin işini gördüğü sırada çatıdaki kiremitlerden birini düşürerek aşağıdan geçen bir başkasını yaralamasında vardır⁷¹. Buna mukabil, bir inşaat işçisinin civardaki bir bahçeden meyve çalması durumunda ise işlevsel bir bağ bulunmamaktadır⁷².

Organizasyon sorumluluğunda ise, işletmenin faaliyeti ile meydana gelen zarar arasında işlevsel bir bağlantı olması gerekmez⁷³. Bu anlamda organizasyon sorumluluğu, adam çalıştıranın sorumluluğundan daha ağırdır. İşletme faaliyeti ile verilen zarar arasında zaman ve yer ilişkisi olması, zarara işletmenin kullandığı bir araç-gerecin yol açması yeterlidir⁷⁴. Bu şart, bir boya işçisi-

⁶⁶ Genel tehlike sorumluluğunda Antalya; işletme sahibini, işletmeyi organizasyon veya ekonomik yönden elinde tutan kişi; işletmeni ise işletmeyi kendi hesabına işleten ve işletme üzerinde fiili tasarrufta bulunan kişi olarak tanımlamaktadır (s. 644-645).

⁶⁷ Oysa 2000 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu Öntasarısı m. 49a'ya göre; sorumluluğun süjesi, bir işletmeyi ekonomik veya profesyonel bakımdan işleten ve bununla bir veya daha fazla yardımcı kişi çalıştıranlardır (Widmer/Wessner, s. 129).

⁶⁸ Deschenaux/Tercier, s. 67; Keller/Gabi-Bölliger, s. 157; Tandoğan, Sorumluluk, s. 56; Yargıtay İBK T. 27.3.1957 1/3.

⁶⁹ Deschenaux/Tercier, s. 74; Keller/Gabi-Bölliger, s. 159; Oğuzman/Öz, s. 597; Eren, s. 582; Rey, s. 211; Schwenzer, s. 158; Roberto, s. 87; Honsell, s. 133; Kılıçoğlu, A., s. 316; Antalya, s. 556; Yavuz, s. 137; Karahasan, s. 636; Schnyder, s. 417; Akıntürk/Ateş-Karaman, s. 99; Kılıçoğlu, M., s. 387.

⁷⁰ Karahasan, s. 636.

⁷¹ Oğuzman/Öz, s. 596; Eren, s. 582.

⁷² Oğuzman/Öz, s. 596.

⁷³ Widmer/Wessner, s. 130; Altay, s. 185; Karşı görüş için bkz: Antalya, s. 563. Yazar, işletme faaliyetinde çalışanın kendisine verilen iş ile söz konusu işletmenin faaliyetinden meydana gelen zarar arasında işlevsel bir bağ olması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak zararın işin yapılması sırasında oluşmasına gerek bulunmamaktadır.

⁷⁴ Widmer/Wessner, s. 130; Alman hukukunda Spindler de, ürün hatası ve zarar arasında yer ve zaman bakımından sıkı bir ilişki olduğu takdirde, bunun ilk görünüş ispatı yoluyla organizasyon sorumluluğu kapsamına gireceğini ifade etmektedir. Özellikle kaza önleme yönergelerindeki bir hususun gerçekleşmesi halinde, yönerge tipik tehlikeyi önlemek için çıkarıldığından, olası bir kazada ilk görünüş ispatı olarak bu

nin bir inşaat şantiyesinde çalışan başka bir işçinin cüzdanını çalması durumunda vardır⁷⁵. Keza sigara yasağına rağmen bir işçinin mola esnasında sigara içtikten sonra izmaritini yere atmak suretiyle yangına sebebiyet vermesinde de organizasyon sorumluluğu söz konusu olabilir⁷⁶. Buna mukabil, bir işçinin inşaat malzemelerini izinsiz olarak ve çalışma saatleri dışında kullanmasında bu şart gerçekleşmez⁷⁷.

Bunun dışında, zarar, işletme organizasyonu ile bağlantılı bir olgu sonucu meydana gelmelidir. İşletme sahibi veya işletenin fiilleri de işletmeyle ilgili olduğu sürece işletme faaliyeti kapsamında değerlendirilmelidir⁷⁸.

Zarara, işletmede çalışan bir kişi yol açabileceği gibi, işletme faaliyetinde kullanılan bir araç veya gereçteki teknik bir hata veya malzeme de sebebiyet vermiş olabilir. Bu anlamda organizasyon sorumluluğu, *kişiden sorumluluk* yanında *eşyadan sorumluluk* halini de içerebilir⁷⁹. Adam çalıştırmanın sorumluluğunda, zarara mutlaka bir çalışanın kusurlu veya kusursuz davranışının yol açması gerekirken, organizasyon sorumluluğunda, işletmenin faaliyeti sonucu meydana gelen zarara bir çalışanın yol açması gerekmez⁸⁰.

Zarara uğrayan kişi, zarara işletmenin faaliyetinin yol açtığını ispat etmek zorundadır. Buna mukabil, organizasyon eksikliğini ispat yükü, zarar görene ait değildir. Zarara uğrayan, zarara bir kişinin hatalı davranışının veya sistemdeki teknik bir aksaklığın yol açtığını ispatlamak zorunda değildir⁸¹. Zarara uğrayan kişinin yapması gereken yegâne şey, zarara işletmenin bir faaliyetinin sebep olduğunu ispat etmektir. Zaten işletme işleyişine ve yapılanmasına tamamen yabancı olan üçüncü kişinin, zarara işletmede bir çalışanın davranışının veya teknik bir aksaklığın veya işletmede çalışanlardan hangisinin yol açtığını bilebilmesi neredeyse mümkün değildir. Bu, mağduru iç işleyişini ve örgütlenmesini hiç bilmediği bir işletmenin organizasyon eksikliğini ispatlama yükümlülüğünden de kurtarır⁸². Nitekim endüstriyel toplu üretimlerde iş sü-

---

kazaya yönerge ihlalinin sebep olduğu söylenebilir (Organisation, s. 742). Ayrıca bkz: Tandoğan, Sorumluluk, s. 62.

⁷⁵ Widmer/Wessner, s. 130-131; Ayrıca bkz: Schwenzer, s. 158.

⁷⁶ Karş. Rey, s. 212; Schwenzer, s. 158; Antalya da böyle bir durumda adam çalıştırmanın sorumlu olacağı kabul etmektedir (s. 557).

⁷⁷ Widmer/Wessner, s. 131. Tandoğan da yardımcı kişinin çalıştığı yerden bir şey çalması durumunda, işçinin çalıştığı yere kendisine işini yapması için duyulan güven sonucu girdiğinden, onun orada yaptığı hırsızlıktan onu çalıştırmanın BK m. 55'e göre sorumlu tutulması gerektiğini ifade etmektedir (Kusura Dayanmayan, s. 62, dn. 42).

⁷⁸ Widmer/Wessner ise zararın, bizzat işletme sahibi veya işletmecisinin davranışıyla meydana geldiği durumlarda böyle bir bağlantıdan söz edilemeyeceğini ifade etmektedir. Örneğin, serbest çalışan bir doktorun yanlış teşhis koymasında olduğu gibi (s. 131).

⁷⁹ Widmer/Wessner, s. 131.

⁸⁰ Antalya, s. 563; Büyüksağış, s. 8, dn. 20.

⁸¹ Widmer/Wessner, s. 132.

⁸² Geisseler, s. 18.

reci oldukça karmaşıktır ve bu üretim sürecinin dışında kalanların, iş sürecinde tekil bir işçinin yaptığı hatalı davranışı bilebilmeleri olanaksızdır⁸³.

Adam çalıştırmanın sorumluluğu ile organizasyon sorumluluğunu birbirinden keskin çizgilerle ayırmak çoğu zaman mümkün olmaz⁸⁴. Üçüncü kişiye verilen zarara, işletmede çalışan bir kişinin fiilinin veya işletmenin organizasyonundaki bir eksikliğin sebep olduğunu tespit etmek her zaman kolay olmayabilir. Keza kanun tarafından işletmede adam çalıştırana yüklenen organizasyon ödevi (TBK m. 66/III) ile adam çalıştırana adam seçmede, talimat vermede ve denetlemede yüklenen objektif özen ödevleri de birbiriyle yakından ilgilidir, çoğu zaman iç içe geçmiştir ve aynı olayda birlikte bulunmaktadır. Bu nedenle, kimi zaman sorumlulukların yarışması söz konusu olabilir ve hukukî sebebi tespit etmek güçleşebilir.

3. İşletmede Adam Çalıştırmanın Kurtuluş Kanıtı Getirememesi

a. Genel Olarak

Bir işletmenin faaliyetleri nedeniyle üçüncü kişilerin zarar görmesi halinde işletmede adam çalıştırmanın sorumluluğu, işletmede organizasyon ödevinin ihlâl edildiği karinesine dayandırılmaktadır⁸⁵. Ancak sorumluluk bakımından kanunda işletmede adam çalıştırana kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmıştır⁸⁶. Adam çalıştırın, yalnızca işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir (TBK m. 66/III). İşletmede adam çalıştırın, bu kurtuluş kanıtını getirememesi halinde, işletme faaliyeti nedeniyle üçüncü kişinin zararından sorumlu olacaktır.

⁸³ BGE 90 II 90; Ayrıca bkz: Roberto, s. 99.

⁸⁴ Ensthaler/Füßler/Nuissl, s. 32.

⁸⁵ Alman hukukunda ise açıkça bir organizasyon sorumluluğu düzenlenmemiştir. Ancak üreticinin sorumluluğu alanında, ürün hatası ve zarar arasındaki illiyet bağı konusunda genel bir ispat yükünün ters çevrilmesi söz konusu değildir. İlliyet bağını ispat sorununun, zarar ve ürün hatası arasında yer ve zaman bakımından sıkı bir ilişki varsa, bunun mahkemeler tarafından ilk görünüş ispatıyla aşıldığı görülmektedir. (Spindler, Organisation, s. 742)

⁸⁶ 818 sayılı Borçlar Kanununda adam çalıştırın, zararın meydana gelmemesi için hal ve şartların gerektirdiği bütün dikkat ve özeni göstermiş olsa bile zararın meydana gelmesini engelleyemeyeceğini ispat ederek de sorumluluktan kurtulabiliyordu (BK m. 55/I). Bu hüküm doktrinde, zaten böyle bir durumda nedensellik bağının kesilmesi nedeniyle sorumluluğun doğmayacağı gerekçesiyle eleştirilmekteydi (Tandoğan, Sorumluluk, s. 70; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 510; Eren, s. 586; Oğuzman/Öz, s. 588; Schwenzler, s. 160; Honsell, s. 132; Hatemi/Gökyayla, s. 146). İlliyet bağını kesen sebepler ise; mücbir sebep, üçüncü kişinin kusuru ile zarar görenin kusurudur. Nitekim 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununda bu hüküm nedensellik bağının kesilmesi nedeniyle madde metnine alınmamıştır. (Madde Gerekçesi, 55). Belirtelim ki organizasyon sorumluluğunda da, böyle bir durumda illiyet bağı kesileceğinden işletmede adam çalıştırın sorumlu olmayacaktır. İsviçre Borçlar Kanunu (m. 55 OR) ve Alman Medeni Kanununda (§ 831 BGB) ise söz konusu düzenleme halen mevcudiyetini korumaktadır.

Geleneksel anlayışta adam çalıştırmanın çalışanlarının verdiği zararlardan dolayı sorumluluktan kurtulmak için göstermek zorunda olduğu özen, üç alanı kapsamaktadır. Bunlar; çalışanın seçiminde özen (*cura in eligendo*), çalışana talimat vermede özen (*cura in instruendo*) ve çalışanı denetlemede özen (*cura in custodiendo*) olarak sınıflandırılmaktadır. Doktrinde ve içtihatlarda öngörülen adam çalıştırmanın hal ve şartlara göre özen göstermek zorunda olduğu bu alanlar, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu ile yasa maddesi haline getirilmiştir (TBK m. 66/II). Adam çalıştırmanın, çalışanın işin yapılması sırasında başkalarına verdiği zarardan sorumlu olmaktan kurtulabilmesi için bu özen ödevlerini yerine getirdiğini ispatlaması gerekmektedir.

Bunlara ek olarak, adam çalıştırmanın işe uygun araç-gereç ve malzeme bulundurması gerektiği de ifade edilmektedir⁸⁷. Bundan başka, son yıllarda Türk, İsviçre ve Alman öğretisinde ve içtihatlarında adam çalıştırmanın organizasyonda özen ödevini yerine getirdiğini ispat etmesi (*cura in organisando*) gerektiği ifade edilmekteydi⁸⁸. Bununla adam çalıştırmanın geleneksel özen ödevlerini yerine getirmesi sıkı koşullara bağlanmıştır ve kurtuluş kanıtı getirmesi zorlaştırılmıştır.

Nitekim Yargıtay 4. Hukuk Dairesi bir olayda, adam çalıştırmanın seçim, talimat ve denetim yanında, işin organizasyonunu esaslı ve doğru bir şekilde kurmakla yükümlü olduğunu, bu yükümlülüğün doğması muhtemel zararı önleyecek en önemli faktörlerden biri olduğu gerekçesiyle onu (eski) BK m. 55 gereğince sorumlu tutmuştur⁸⁹. Söz konusu olayda, müteahhidin çalışanı olan vinç operatörü, 6 metre boyunda, 500 ila 535 kilogram ağırlığındaki aşık denilen beton direğini vinçle kaldırıp ilgili yere monte etmek üzereyken bunu taşıyan taşıma halkası yani bağlantı askı demirinin kopması üzerine yere düşerek oradan geçmekte olan iş sahibinin çalışanı olan bir mühendisin ağır yaralanmasına sebep olmuştu⁹⁰.

⁸⁷ Keller/Gabi-Bölliger, s. 163; Tandoğan, Sorumluluk, s. 70; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 509; Reisoğlu, s. 185; Karahasan, s. 646-647; Uygur, s. 2705; Rey, s. 214; Hoffmann, s. 89; Schwenzer, s. 159; Kılıçoğlu, M., s. 389; Bunun talimat verme yükümünün bir parçası olduğunu savunanlar da bulunmaktadır (Schwenzer, s. 159; Roberto, s. 88; Honsell, s. 135; Aydın, s. 20).

⁸⁸ Keller/Gabi-Bölliger, s. 163; Tandoğan, Sorumluluk, s. 70; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 509; Karahasan, s. 644; Roberto, s. 88; Rey, s. 215; Honsell, s. 135; Uygur, s. 2705; Schnyder, s. 419.

⁸⁹ “İstihdam eden işin kuvvetine ve önemine nazaran kifayetsiz personel kullanırsa veya işin yapılmasını ya da yürütülmesini tehlikeli bir şekilde düzenlerse organizasyon bakımından kusurlu hareket etmiş olur. Keza istihdam edenin işin yürütülmesini sağlayan çalışma aletlerinin ve kullandığı malzemenin işe yarar olması lazımdır. Eğer çalıştırdığı adamlara tevdi ve teslim ettiği araç ve gereçler ve işte kullandığı malzemeler bozuk ve hatalı ise, yine organizasyon bakımından kusurlu davranmış olur”. Y. 4. HD. E. 11751, K. 10809, T. 2.10.1978 (Uygur, s. 2749 vd.). Aynı yönde bir başka Yargıtay kararı için bkz: Y. 19. HD. E.. 8957, K. 9031, T. 28.12.1993 (Uygur, s. 2755-2756).

⁹⁰ Hemen belirtelim ki; eser sözleşmelerinde bir müteahhit iş sahibinin gözetimi altında ve onun talimatına bağlı olarak çalışmıyorsa, yani aralarında bir bağımlılık ilişkisi yoksa, onun çalışanı sayılamaz ve iş sahibi BK m. 66 gereğince adam çalıştırıcı sifatiyle sorumlu tutulamaz. Ancak bunun aksi durumda, yani müteahhidin iş sahibinin gözetimi altında ve onun talimatına bağlı olarak çalıştığı durumlarda, müteahhidin

İsviçre Federal Mahkemesi de organizasyon sorumluluğu alanında 9 Ekim 1984 tarihli kararında menfez çerçevesi (*Schachtrahmenfall*) kararıyla yeni bir içtihat yaratmıştır⁹¹. Olayda, 690 kg ağırlığında bir menfez çerçevesi bir kepçe vasıtasıyla menfeze yerleştirilmekteyken, taşıma halkasının kopması üzerine onun yerine yerleştirilmesine yardım etmekte olan işçilerden birinin üzerine düşerek yaralanmasına sebep olmuştu ve teknik bilirkişi kopmanın üründeki üç imalat hatasından kaynaklandığını tespit etmişti. Yerel mahkeme, üretici firmanın menfez çerçevesi yapımında çalıştırılan yardımcıyı seçmede, ona talimat vermede ve onu denetlemede ve hatta işletmenin amaca uygun örgütlenmesinde özen yükümünü yerine getirdiği gerekçesiyle davayı reddetmişti. Federal Mahkeme ise, adam çalıştıran firmanın adam seçme, talimat verme ve denetleme hususunda özen ödevini yerine getirdiğini kabul etmekle birlikte, özellikle işletmenin amaca uygun organizasyonunda kurtuluş kanıtı getirme imkânının katı koşullara bağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, Federal Mahkeme, ürünü kontrol yükümlülüğünün işletmenin amaca uygun örgütlenmesiyle yakından ilgili olduğunu, organizasyon sorumluluğunun içeriğinin üretim sürecinin doğru işletilmesiyle ilişkili olduğunu, adam çalıştıranın sorumluluğunun ürünü kontrol yükümlülüğünü de kapsadığını ve ürünün kontrol edilmesi halinde üretim hatasının keşfedebileceğini belirterek üretici firmayı üçüncü kişiye verdiği zarardan dolayı sorumlu tutmuştur.

İsviçre Federal Mahkemesi örnek bir başka kararında ise (*Klappstuhl-Fall*), katlanan bir sandalyenin üretim hatası nedeniyle kendiliğinden katlanarak kırılması sonucu davacının bel kemiğinde zarara sebebiyet vermesi nedeniyle, üreticinin yurtdışında bulunmasından dolayı ithalatçı firmayı da özellikle piyasaya yeni sürülen ürünler için kontrol yükümlülüğünü, başka bir deyişle organizasyon yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesiyle adam çalıştıranın sorumluluğu hükümleri gereğince sorumlu tutmuştu⁹².

Bu görüşlere karşı *Oğuzman/Öz* ise, adam çalıştıranın üç alanda gerekli özeni göstermesi halinde, iyi bir organizasyonun zaten var olacağından söz etmektedir⁹³. Yazarlara göre; iyi bir organizasyon yoksa, üç alandan birinde

---

veya onun işçilerinin üçüncü kişilere verdikleri zararlardan ötürü işsahibi de adam çalıştıran sıfatıyla sorumlu tutulabilir. Karş. Tandoğan, Sorumluluk, s. 56 vd.; Söz konusu Yargıtay kararında, işsahibi-müteahhit-işçi-zarar gören arasındaki ilişkiler tam olarak irdelenmemiştir.

⁹¹ BGE 110 II 456; Roberto, s. 90. Hemen belirtelim ki; İsviçre’de üreticinin sorumluluğunun adam çalıştıranın sorumluluğuna dayandırılması, 85/374 sayılı Hatalı Ürün Nedeniyle Sorumlulukla İlgili Üye Devletlerin Kanunî ve İdarî Düzenlemelerinin Yeknesaklaştırılması Hakkında Avrupa Konseyi Direktifinin iç hukuka aktarılmasıyla 18 Haziran 1993 tarihinde kabul edilen Ürün Sorumluluğu Hakkında Kanunun (Produktehaftpflichtgesetz) yürürlüğe girmesine kadar devam etmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Akçura-Karaman, s. 42 vd.

⁹² JdT 1986 I s. 571 vd. Ayrıca bu kararla ilgili olarak bkz: Havutçu, s. 56, dn. 89; Roberto, s. 90.

⁹³ Aynı yönde bkz: Deschenaux/Tercier, s. 77; Keller/Gabi-Bölliger, s. 163; Organizasyonda özen ödevinin, özellikle talimat ve denetim ödevi içinde değerlendirilebileceği ifade edilmektedir (Schwenzer, s. 159). Ancak organizasyon ödevinin bağımsız tek ba-

veya birkaçında aksaklık bulunacaktır. Dolayısıyla, adam çalıştırmanın iyi bir organizasyonun varlığını ispat etmesi gerekmez⁹⁴. Gerçekten de organizasyon ödevi ile adam seçmede, talimat vermede ve denetlemede özen ödevi birbiriyle yakından ilgilidir, çoğu zaman iç içe geçmiştir ve aynı olayda birlikte bulunmaktadırlar⁹⁵. Burada şunu da belirtmek gerekir ki; işletmenin amaca uygun örgütlenmesi hiç şüphesiz yardımcı kişilerin özen yükümüne aykırı davranmalarını önleyici bir işleve de sahiptir⁹⁶.

Zarara bir çalışanın sebebiyet vermesi halinde, adam çalıştırın, öncelikle bu üç klasik özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat etmek durumundadır. Ancak, adam çalıştırın bu üç alanda özen yükümünü yerine getirdiğini ispat etmesi onu sorumluluktan kurtarmayacaktır⁹⁷. Normal adam çalıştıranlardan farklı olarak işletmelerin kurtuluş kanıtı getirmesi zorlaştırılmıştır. Bunlara ek olarak; adam çalıştırın, işletmenin çalışma düzeninin de zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmek zorundadır⁹⁸. Adam çalıştırın, yürütmekte olduğu bir inşaatteki çalışanlarını fen ve teknik alanındaki en ehil kişilerden seçmiş, onlara uygun talimatlar vermiş ve düzenli olarak onları denetlemesine rağmen, bu inşaat nedeniyle başkalarının zarar görmemesi için her türlü azami önlemleri aldığını, işletme ve çalışma düzenini buna göre oluşturduğunu kanıtlamamış ise, üçüncü kişilerin uğradığı zararlardan sorumlu tutulacaktır⁹⁹.

b. Çalışma Düzeninin Zararın Doğmasını Önlemeye Elverişli Olduğunun İspatlanamaması

Kanun koyucu, işletme faaliyetinden ötürü zarar meydana geldiğinde bunun işletmenin çalışma düzeninin zararın meydana gelmesini önleyecek

---

şına ayrı bir özen ödevi olup olmadığı veya talimat ve gözetim ödevi içinde yer alıp almadığı sorumluluk bakımından önemli değildir (Schnyder, s. 419).

⁹⁴ Oğuzman/Öz, s. 599; Ayrıca bkz: Yavuz, s. 139.

⁹⁵ Adam çalıştırın sorumluluğu ile organizasyon sorumluluğunun birbirinden ayrılması zor görünmektedir (Ensthaler/Fußler/Nuissl, s. 36; Spindler, Organisation, s. 694). Spindler ayrıca gözetim ve denetim ödevini, organizasyon sorumluluğundan ayırt etmenin güçlüğüne işaret etmektedir (s. 694).

⁹⁶ Schwenzer, s. 160.

⁹⁷ "818 sayılı Borçlar Kanunu'nda yer verilmeyen üçüncü fıkrasında ise, sahibi olduğu işletmede adam çalıştırın, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat edemezse, o işletmenin faaliyetleri dolayısıyla sebep olunan zararı gidermekle yükümlü olduğu öngörülmüştür. Böylece, işletmesinde zararın doğmasını önlemeye elverişli bir çalışma düzeni kurduğunu ispat edemeyen adam çalıştıranların, Tasarının 65 inci maddesinin ikinci fıkrasından yararlanamayacakları kabul edilmiştir. Bu yeni düzenleme, uygulama ve öğretilerde savunulan görüşü yansıtmış olmaktadır.", Türk Borçlar Kanunu, 66. madde gerekçesi.

⁹⁸ Antalya'ya göre çalışma düzenine ilişkin özen, özel kurtuluş kanıtı olarak düzenlenen TBK m. 66/II'deki halleri de kapsayan, fakat onların dışındaki her türlü çalışma düzenine ilişkin alanı da kapsayan daha genel bir özen yükümlülüğüdür (s. 564).

⁹⁹ Kılıçoğlu, A., s. 318.

nitelikte oluşturulmadığı varsayımından hareket etmektedir¹⁰⁰. Bu anlamda, kanun, işletmede adam çalıştırana organizasyonda özen ödevini yerine getirdiğini ispat etmek suretiyle sorumluluktan kurtulma imkânı tanımaktadır¹⁰¹.

İşletmede adam çalıştırmanın bu objektif özen yükümünü yerine getirmemesi, çoğu kez aynı zamanda bir kusur da teşkil etmektedir¹⁰². Bu durum doktrinde organizasyon kusuru olarak da ifade edilmektedir¹⁰³. Ancak belirtmek gerekir ki, işletmede adam çalıştırmanın organizasyon sorumluluğu, onun kusuruna dayanmaz. Aksi halde, ayırt etme gücüne sahip olmayan bir işletme sahibinin işletmenin organizasyonundaki bir aksaklık nedeniyle sorumlu tutulması mümkün olmaz. Keza aynı şekilde işletme sahibi, işletme organizasyonunun kuruluşunu ve işleyişini iyi seçtiği ve talimat verdiği astlarına bırakarak sorumluluktan kurtulabilir¹⁰⁴. Adam çalıştırmanın kusuru varsa, o yine TBK m.

---

¹⁰⁰ Schnyder de zararın işletme tarafından üretilen veya işletilen bir üründen kaynaklanması durumunda adam çalıştırmanın işletme ve iş sürecinin amaca uygun organize edildiğini ispat yükü altında olduğunu belirtmektedir (s. 420). Adam çalıştırmanın sorumluluğu hakkında da çalışanın işini gördüğü sırada üçüncü kişilere bir zarar vermesi durumunda objektif özen yükümünü yerine getirmediği karine olarak kabul edilmektedir (Tandoğan, Mes'uliyet, s. 117-118).

¹⁰¹ Antalya, s. 564.

¹⁰² Olağan sebep sorumlulukları hususunda bkz: Tandoğan, Sorumluluk, s. 54; Tiftik, Akit Dışı Sorumluluk, s. 43; Yargıtay da bir kararında işletmenin organizasyonda özen ödevini yerine getirmemesini "işletme kusuru" olarak nitelemiştir. "Olay tarihinde raylar arasında bir tel örgü bulunduğu belirtilmekte ise de, gerek davacı tanıklarının, gerekse müteveffaya çarpan trenin şefi ve makinistinin yargılandıkları ceza davasındaki ifadelerinde diğer trenden inenlerin devamlı olarak rayların üzerinden geçtiklerinin beyan edilmiş olmasına göre rayların üzerinden sadece müteveffanın değil trenden inen diğer yolcuların da geçtikleri, dolayısıyla raylar arasındaki tel örgünün yolcuların geçişini engellemeye yeterli muhkem bir engel teşkil etmediği anlaşılmaktadır.

Bu durumda mahkemece davalı işletmenin denetim ve gözetimi, altında bulunan tren istasyonunda mevcut yaya alt geçidinden geçmeyen yolcuların rayların üzerinden geçmelerini engelleyici tedbirleri tam olarak almayan, böylelikle yolcuların rayların üzerinden geçmelerine bir nevi müsaade eden davalının işletme kusuru bulunduğu kabulü ile tarafların olayın gerçekleşmesindeki kusur durumlarının tesbiti yönünden yeniden bilirkişi incelemesi yaptırılarak hasil olacak sonuç dairesinde bir karar verilmesi gerekirken doyurucu gerekçeyi ihtiva etmeyen ve yukarıda belirtilen hususları nazara almadan düzenlenen bilirkişi raporuna dayanılarak yazılı olduğu şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir. ", 11.HD. E. 1988/5107, K. 1989/1017, T. 21.2.1989 (www.kazanci.com, Erişim 1.6.2012).

¹⁰³ Demir, s. 247. Yazar, hastaneler bakımından hastane işletmesi ve yönetimine tüzel kişi sıfatıyla bir organizasyon yükümü yüklenebileceğini, dolayısıyla da, olası bir organizasyon yükümüne aykırılık durumunda, doğrudan doğruya hastane tüzel kişisine izafe olunabilecek bir organizasyon kusurunun varlığından söz edilebileceğini ifade etmektedir.

¹⁰⁴ Karş. Ensthaler/Füßler/Nuissl, s. 36; Rey, s. 215; Tandoğan da özellikle ihmalin objektifleştirilmesinin kusur kavramını oldukça genişlettiğini, ancak bunların birbirinden ayrı kavramlar olduğunu, zira objektifleştirilmiş ihmalde dahi ayırt etme gücü arandığını ifade etmektedir (Kusura Dayanmayan, s. 11). Bundan başka adam çalıştırmanın işlerin yönetimini iyi seçtiği ve talimat verdiği kişilere bırakırsa, bunların astlarına gerekli özeni göstermemesi halinde adam çalıştırmanın objektif kusurundan dahi söz

66'ya göre sorumlu olur, bu ek kusur niteliğindedir. Adam çalıştırmanın ek kusuru, onun kurtuluş kanıtı getirme imkânını ortadan kaldırdığı gibi, tazminatın indirilmesine de engel olabilir¹⁰⁵.

Organizasyon sorumluluğu, adam çalıştırmanın kusurunu şart koşmaz, zararın doğmasında kusuru olmasa bile sorumludur. Kanun koyucu, işletmenin faaliyeti nedeniyle bir zarar meydana geldiğinde, bunu organizasyon eksikliğinin önemli bir emaresi olarak görmektedir¹⁰⁶. Sorumluluktan kurtulabilmesinin tek koşulu, objektif özen yükümünün yerine getirildiğini ispat etmektir.

Çalışma düzeni, işletmenin organizasyonunu ifade eder. Organizasyon yükümüne aykırılık, her bir organizasyon yükümünün konusu açısından farklı biçimde kendini gösterir¹⁰⁷. Buna göre, işletmenin organizasyonu üçüncü kişilerin zarar görmesini engelleyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Bu, iş gücünün doğru yapılandırılmasını gerektirir¹⁰⁸. İşletmede adam çalıştırın, bu yükümünü, normal iş sürecini gerçekleştirmekle yerine getirmiş sayılmaz. Bilakis, üçüncü kişilerin zarar görmesini engellemek amacıyla kapsamlı bir kontrol, denetim ve koordinasyon yükümünü de yerine getirmesi gerekir¹⁰⁹. Bu bağlamda işletmede personel ve faaliyet organizasyonu ile ilgili zararın doğmasını önleyici zorunlu ve makul önlemler alınmalıdır¹¹⁰. İşletmede adam çalıştırın bunun için hangi somut önlemlerin alınacağına karar verir¹¹¹. Hangi önlemlerin alınacağı ise somut olaya göre değişmektedir.

Bu çerçevede adam çalıştırın; işletmenin gerekli izinlerin alınarak kurulduğunu ve faaliyet alanıyla ilgili kanun ve yönetmeliklere uygun olduğunu¹¹², dikey ve yatay işbölümünün rasyonel biçimde yapıldığını¹¹³, çalışanlar

---

edilemez. Sorumlu kişiye isnat edilen özen eksikliğinin kusur derecesini, hatta objektifleştirilmiş ihmal derecesini bulmaya gerek yoktur (Kusura Dayanmayan, s. 54). Aynı yönde bkz: Yavuz, s. 138.

¹⁰⁵ Tandoğan, Sorumluluk, s. 54-55; Deschenaux/Tercier, s. 68; Kılıçoğlu, A., s. 307; Antalya, s. 536; Karahasan, s. 622; Kılıçoğlu, M., s. 385.

¹⁰⁶ Widmer/Wessner, s. 132; Jäggi de, BK m. 66'yı işletmenin örgütlenmesindeki objektif bir örgütlenme eksikliğine dayandırmaktadır. İşletme sahibi, işletmede objektif bir örgütlenme eksikliği bulunmadığını kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir (Tandoğan, Kusura Dayanmayan, s. 56).

¹⁰⁷ Demir, s. 246.

¹⁰⁸ Schwenger, s. 159; Aynı yönde bkz: Schnyder, s. 420. Yazar; işgücünün doğru yapılandırılması kapsamında yeterli sayıda personel bulundurulmasını ve çalışan kişilerin yorgun çalıştırılmamaları gerektiğini ifade etmektedir.

¹⁰⁹ Hoffmann, s. 88; Spindler de, organizasyon sorumluluğunun gereklerini, sürekli bir denetim, genel talimatların yapılması, talimatların uyumluluğunun kontrolü ve tehlikeli alanların daha iyi güvence altına alınması olarak belirlemiştir (Organisation, s. 691).

¹¹⁰ Ensthaler/Füßler/Nuissl, s. 37; Karş. Antalya, s. 564.

¹¹¹ Hoffmann, s. 88.

¹¹² Hemen belirtelim ki; işletmenin gerekli izinlerin alınarak yasaya ve yönetmeliklere uygun olarak faaliyet göstermesi sorumluluktan kurtulmak için tek başına yeterli değildir Adam çalıştırın, bunun dışında işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasına önleyecek nitelikte olduğunu ispat etmelidir. Bu anlamda, işletmenin gerekli yasal

için genel ve gerektiğinde sektörel bilgi sistemleri kullanıldığını, malların üretimi veya dağıtım sürecinde veya hizmetlerin yerine getirilmesinde yüksek güvenlik önlemleri alındığını veya ürünün nihai kontrollerinin yapıldığını ispat etmek durumunda kalabilecektir¹¹⁴. Organizasyonda özen ödevi, işletme dışındaki önlemlerin alınmasını da kapsar. Bu çerçevede ürünün nihai kontrolünün yapıp piyasaya sürülmesinin akabinde ürünün takibini de kapsayan yeterli etkinlikte bir sistem kurulmalıdır¹¹⁵. Hemen belirtelim ki; bir işletmenin belirli üretim ve hizmet kalite ve standartlarına göre faaliyet göstermesi işletmelerin üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumluluğunu etkilemez. *Tandoğan* da personelin yetki sınırları iyi saptanmamışsa, işin önemine göre yeterli sayıda yardımcı kullanılmıyorsa, yöneticinin yokluğunda yerine bir temsilci bırakılmamışsa örgütlenmede eksiklikler olduğunu ifade etmektedir¹¹⁶.

Alman doktrininde, yardımcı kişilerin işe uygun seçilmesi ve denetlenmesinde, yardımcı kişilerin işlerini görürken onlara talimat verilmesinde ve işyerinde işin amacına uygun araç-gereç bulundurulması ve bunların bakımı ve kontrol edilmesinde adam çalıştırmanın sorumlu olduğu kabul edilmektedir¹¹⁷. Buna mukabil, düzen, bakım ve organizasyon alanlarının denetlenmesinde, işyerinin talimatlara uygun yönetilmesinde, belirli bir işçiye yönelik değil, iş sürecini ilgilendiren denetim önlemlerinin ve genel iş talimatlarının alınması işletme sorumluluğundadır. Keza yeterli ve çok sayıda özel işyeri alanlarının kurulması, işçilerin dinlenme aralarının tespit edilmesi, tatil ve hastalık durumlarında yedek ekipman gücünün hazır bulundurulması, bunların tatil zamanlarını ve bunların yerine kimin ikame edeceğini düzenlenmesi, yedek ekipmanların da en az asıl ekipmandakilerin sahip olduğu niteliklere uygun olmasının sağlanması, işçi ve yönetici konumundaki kişilerin kendi statülerine

---

izinlerin alınarak faaliyet gösterdiğinin ispatlanması, çalışma düzeniyle ilgili ispat edilmesi gereken noktalardan sadece birini teşkil eder.

¹¹³ Sprau, s. 1325.

¹¹⁴ Widmer/Wessner, s. 132. Hoffmann da organizasyon yükümü kapsamında işletmelerin; talimat sistemleri (zarar verici fiilleri önlemek için genel davranış düzenlemeleri), kontrol sistemleri (yardımcı kişilerin kesintisiz denetlenmelerinin garanti altına alınmış olması), bilgi sistemleri (olası tehlike risklerine karşı bilgi akışını temin etmek) ve koordinasyon ödevi kapsamında, bu üç sistemin birbiriyle karşılıklı olarak işlevsel uygunluğunu temin etmesi gerektiğini ifade etmektedir (s. 89). Schwenzer de organizasyon ödevinin ürünün nihai kontrollerinin yapılmasını içerdiğini ifade etmektedir (s. 159). Aynı yönde bkz: Honsell, s. 136; BGE 90 II 90.

¹¹⁵ Ensthaler/Füßler/Nuissl, s. 40-41. Bunun en tipik örneği ürün geri çağırmadır. Ürünün geri çağırılmasını gerektiren durumlarda üretici ivedilikle ve mümkün olduğunca durumun bütün ilgililere ulaşmasını sağlamalıdır (s. 35).

¹¹⁶ Tandoğan, Sorumluluk, s. 70-71. Bunun dışında, yardımcıları işe uygun malzeme ve gereç verilmemişse, tehlikeli işlerde üçüncü kişilerin zarara uğramaması için gerekli önlemler alınmamışsa, yardımcı kişiler fazla yorgun çalıştırılmışsa adam çalıştırana yine objektif özen yükümlülüğünü yerine getirmemiş sayılır. Ayrıca bkz: Altay, s. 180.

¹¹⁷ Ensthaler/Füßler/Nuissl, s. 36. Burada sorumluluk adam çalıştırmanın sorumluluğunu düzenleyen BGB § 831 hükmüne göre belirlenmektedir.

uygun niteliklere sahip elemanlardan seçilmesi ise organizasyon sorumluluğu alanında görülmektedir¹¹⁸.

IV. Diğer Sorumluluk Türleriyle İlişkisi

Belirtmek gerekir ki; diğer bütün kusursuz sorumluluk hallerinde olduğu gibi organizasyon sorumluluğu, zararın meydana gelmesinde kusuru olan kişilerin haksız fiil sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu anlamda, zarara sebep olan yardımcı kişinin kusuru, onun sorumluluğuna da yol açar¹¹⁹. Aynı zarardan dolayı kusursuz veya kusurlu sorumlu kişilerin varlığı, kusursuz sorumlu kişinin sorumluluğunu engellemez¹²⁰. Buna mukabil; işletmede adam çalıştıran kişi, ödediği tazminat için zarar veren çalışana, onun bizzat sorumlu olduğu ölçüde rücu hakkına sahiptir (TBK m. 66/IV).

Keza aynı şekilde, tüzel kişinin organının bir zarara sebebiyet vermesi halinde TBK m. 66/III hükmü değil, TMK m. 50 hükmü uygulanır. Tüzel kişinin organının bir kusuru olması halinde işletme organı bundan sorumludur (TMK m. 50). Bir tüzel kişinin organının davranışı, tüzel kişinin kendisinin davranışı sayılır¹²¹. Organdan anlaşılması gereken yalnızca kanun veya tüzüklerle kendisine görev ve yetki verilen organlar değil, bilakis fiili olarak tüzel kişinin iradesini, belirli alanlarda karar verme yetkisine sahip fiili organdır¹²². TMK m. 50 ile TBK m. 66 arasındaki ayırım özellikle kurtuluş kanıtı getirme bakımından kendisini gösterir. TMK m. 50 yalnızca ilgili kişilerin organ sıfatıyla hareket etmesi halinde uygulanır¹²³. Organizasyon sorumluluğundan farklı olarak, organın sorumluluğu tüzel kişinin kusuruna dayanır ve tüzel kişiye kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanımaz¹²⁴. Ayrıca zarar gören, tüzel kişinin kusurlu olduğunu kanıtlamalıdır¹²⁵. Kimi zaman organların davranışından dolayı tüzel kişinin hukukî sorumluluğu ile TBK m. 66/III'de düzenlenen organizasyon sorumluluğu birbiriyle yarışabilir. Örneğin, işletmeye ait bir işyerinde güvenlik talimatı çıkarmakla görevli yönetim kurulunun bunu yerine getirmemesi ve bunun sonucunda üçüncü kişinin bir zarara uğraması durumunda hem organ, hem de işletmede adam çalıştıran doğan zarardan sorumlu tutulabilir. Bu zarardan dolayı organın sorumluluğunun hukukî dayanağı TMK m. 50 iken, işletmede adam çalıştıranın sorumluluğunun hukukî dayanağı ise TBK m. 66/III olacaktır.

Organizasyon sorumluluğu, tehlike sorumluluğuyla da benzerlik göstermektedir. Zira her ikisinde de zarara işletmenin bir faaliyeti neden olmaktadır.

¹¹⁸ Ensthaler/Füßler/Nuissl, s. 36-37. Alman hukukunda organizasyon sorumluluğunun hukukî dayanağı haksız fiili düzenleyen BGB § 823 hükmüdür.

¹¹⁹ Deschenaux/Tercier, s. 68; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 511; Widmer/Wessner, s. 133; Reisoğlu, s. 185; Karahasan, s. 656.

¹²⁰ Kılıçoğlu, A., s. 303; Hatemi/Gökyayla, s. 144.

¹²¹ Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, 504; Eren, s. 581; Schwenzer, s. 160.

¹²² Roberto, s. 97.

¹²³ Deschenaux/Tercier, s. 69.

¹²⁴ Deschenaux/Tercier, s. 69; Tandoğan, Mes'uliyet, s. 125; Kılıçoğlu, A., s. 314; Karahasan, s. 659; Roberto, s. 98.

¹²⁵ Roberto, s. 98.

Ancak sorumlulukların dayanakları bakımından iki sorumluluk türü arasında fark vardır. Zira organizasyon sorumluluğu, işletmede adam çalıştırmanın özen ödevini yerine getirmemesine dayanırken, tehlike sorumluluğunda ise sorumluluğunun dayanağı, bizatihi işletmenin mahiyeti veya faaliyette kullanılan malzeme, araçlar ya da güçler göz önünde tutulduğunda, bu işlerde uzman bir kişiden beklenen büyük özen gösterilmesine rağmen sıkça veya ağır zararlar doğurmaya elverişli olmasından kaynaklı tipik tehlikedir (TBK m. 71/II). Organizasyon sorumluluğu, genel tehlike sorumluluğuna göre genel nitelikte bir hükümdür. Şayet ortada önemli ölçüde tehlikeli bir faaliyet gösteren işletme varsa ve zarar bu işletmenin bu tehlikeli faaliyetinden doğuyorsa, kural olarak TBK m. 71 uygulanmalıdır¹²⁶. Çünkü organizasyon sorumluluğunda işletmede adam çalıştırmanın, çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu kanıtlayarak sorumluluktan kurtulabilir. Ancak işletmede adam çalıştırmanın bunu ispat etmesi, onu tehlike sorumluluğu esasına göre sorumlu tutulmaktan kurtarmaz¹²⁷. Genel tehlike sorumluluğu (TBK m. 71), kurtuluş kanıtı getirememeye yönünden zarar gören lehine bir düzenlemedir. Ancak bunun için işletme faaliyeti sonucu meydana gelen zarar, o işletmeye özgü tipik tehlike sonucu meydana gelmiş olmalıdır. Başka bir deyişle, önemli ölçüde tehlike arz eden işletmenin faaliyetiyle meydana gelen zarar, o işletmeye özgü tipik tehlike sonucu değil de, organizasyon eksikliğinden kaynaklı olarak işletmeyi ilgilendiren herhangi başka bir faaliyetten dolayı meydana geliyorsa, o halde TBK m. 66/III hükmü uygulanacaktır. Ancak bazı durumlarda işletme faaliyetinden dolayı meydana gelen zarar, hem organizasyon eksikliğinden, hem de tipik tehlikenin gerçekleşmesinden kaynaklanabilir. Böyle bir durumda sorumlulukların yarışacağı kabul edilmelidir. Örneğin, patlayıcı madde imâl eden bir işletmede meydana gelen patlamaya işçilerin yorgun çalıştırılmasının sebep olmasında durum böyledir.

İşletmede adam çalıştırmanın, işletmenin bir faaliyeti için yardımcı kişiyi sözleşmeye dair bir borcun ifası veya bir borç ilişkisinden doğan hakkın kullanılmasında kullanıyorsa ve bu kişiler işi yürüttükleri sırada karşı tarafa zarar vermişse, adam çalıştırmanın yardımcı şahsın borca aykırılık teşkil eden fiillerinden borçlu sıfatıyla sorumluluğu TBK m. 66'ya göre değil, TBK m. 116'ya göre belirlenir¹²⁸. Bu tür sorumlulukta, borçluya sorumluluktan kurtuluş kanıtı getirme imkânı tanınmamaktadır.

Organizasyon sorumluluğunda kişinin sorumluluğu, yukarıda olduğu gibi başka hukukî sebeplere dayandırılabilirse, yani sorumlulukların yarışması söz konusu ise, hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kânda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar vermek zorundadır (TBK m. 60).

¹²⁶ Widmer/Wessner, s. 133.

¹²⁷ Bu konudaki tartışmalar için bkz: Hatemi/Gökyayla, s. 146.

¹²⁸ Oğuzman/Öz, s. 592. Buna karşın, yardımcı kişinin alacaklıya verdiği zarar borcun ihlâli olmayıp da genel davranış kurallarına aykırılık teşkil ediyorsa, adam çalıştırmanın yardımcı kişinin bu davranışı nedeniyle sorumluluğu TBK m. 66'ya tabidir. Sözleşmeden doğan bir borcun ihlâli, aynı zamanda genel bir davranış normunu ihlâl ediyorsa, zarar gören hem TBK m. 66'ya hem de TBK m. 116'ya başvurabilir (Eren, s. 577).

SONUÇ

6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 66. maddesinin üçüncü fıkrası, klâsik anlamda adam çalıştırmanın sorumluluğundan bağımsız olarak işletmelere “*organizasyon sorumluluğu*” getirmektedir. Organizasyon sorumluluğu, kusura dayanmayan olağan sebep sorumluluğudur. Bu anlamda, sorumluluğun kusur dışındaki fiil, zarar, hukuka aykırılık ve illiyet bağı unsurlarının gerçekleşmesi gerekir. Sorumluluk, bir şey veya kişiden istifade eden kişilerin onun zararlarına da katlanması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Organizasyon sorumluluğu, klâsik anlamda adam çalıştırmanın sorumluluğunun kapsam bakımından daha geniş, kurtuluş kanıtı getirme bakımından da daha sıkı koşullara bağlanmış halidir.

İşletme faaliyeti nedeniyle üçüncü bir kişinin zarar görmesi durumunda bundan işletme sorumludur. Kanun, işletmenin faaliyetinden doğan zararlar, zarara işletmenin çalışma düzeninin yol açtığı varsayımından hareket etmektedir. Sorumluluk için, işletme faaliyeti ile zarar arasında işlevsel bir bağlantı olması gerekmez. Yer, zaman veya işletmede kullanılan araç-gereç bakımından sıkı bir ilişki olması yeterlidir. Bu, işletmenin iç işleyişini bilmeyen zarar görenleri ispat yükümlülüğünden kurtarmaktadır. Bilakis, işletmede adam çalıştıran, zararın meydana gelmemesi için gerekli önlemleri aldığını ispat etmek zorundadır. İşletme kavramı, mümkün olduğunca zarar gören lehine ve geniş yorumlanmalıdır. Ancak bu durumda bile, hükmün koruma amacı dışına çıkılmamalıdır.

Kanunda sorumluluğun süjesi olarak belirtilen “*işletmede adam çalıştıran*” ifadesi, hükmün koruma amacına uygun değildir. Zira hükümlerle amaçlanan, bir işletmenin faaliyetlerinden dolayı üçüncü kişilerin zarar görmesini önleyici tedbirlerin alınmasını sağlamak suretiyle olası zararları daha meydana gelmeden önlemek veya zarar meydana geldikten sonra bundan zarar gören kişilerin zararlarını karşılamaktır. Bu nedenle, sorumluluk süjesinin “*işletmede adam çalıştıran*” değil, “*işletme sahibi*” veya varsa “*işleten*” (mütelselsilen) olarak düzenlenmesi daha yerinde olurdu (Karş. TBK m. 70/I).

Keza sorumluluk için zarara işletmede çalışan bir kişinin yol açması gerekmez. Zarara bir çalışan sebebiyet verebileceği gibi, işletmedeki herhangi bir şey de sebebiyet verebilir. Bu anlamda, organizasyon sorumluluğu hem kişiden, hem de şeyden sorumluluk halini içermektedir. İşletme faaliyetinden dolayı meydana gelen zararlar işletmede adam çalıştıran, yalnızca kanunda öngörülen objektif özen yükümünü, yani işletmedeki çalışma düzeninin zararın meydana gelmesini önlemeye elverişli olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. İşletmede adam çalıştıranın, çalışanını seçmede, ona talimat vermede ve onu denetlemede gerekli dikkat ve özeni gösterdiğini ispatlaması onu sorumluluktan kurtarmaz. Çalışma düzeni, işletmenin amaca uygun örgütlenmesini, yine amaca uygun planlama ve işbölümü yapılmasını içerir. Tüm bunları ispat yükü ise işletmede adam çalıştırana düşmektedir.

KISALTMALAR CETVELİ

Art.	: Artikel
AÜHFĐ	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
b.	: bent
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch
BGE	: Entscheidungen des schweizerischen Bundesgerichts: : Amtliche Sammlung
BGH	: Bundesgerichtshof
BGHZ	: Entscheidungen des deutschen Bundesgerichtshofs in Zivilsachen
BK	: 818 sayılı Borçlar Kanunu
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
DEÜHFĐ	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
dn.	: dipnot
E.	: Esas
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
Hrsg.	: Herausgeber
JdT	: Journal des Tribunaux
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
NJW	: Neue Juristische Wochenschrift
NJW-RR	: Neue Juristische Wochenschrift : Rechtsprechungs-Report Zivilrecht
OK	: Online-Kommentar
OLG	: Oberlandesgericht
OR	: Obligationenrecht
RG	: Resmi Gazete
Rn.	: Rundnummer
s.	: sayfa
S.	: Sayı
T.	: Tarih
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
VersR	: Versicherungsrecht
Y	: Yargıtay

KAYNAKÇA

Akçura-Karaman, Tuğba: Üreticinin Ayıplı Ürününün Sebep Olduğu Zararlar Nedeniyle Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluğu, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2008.

Akıntürk, Turgut/Ateş-Karaman, Derya: Borçlar Hukuku, Beta Yayınları, 18. Baskı, İstanbul 2012.

Altay, Sabah: “6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Uyarınca Adam Çalıştırmanın İşletme Faaliyeti (Organizasyonu) Dolayısıyla Sorumluluğu (TBK m. 66/3)”, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), Prof. Dr. Cevdet YAVUZ’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, İstanbul 2011, s. 175-189.

Antalya, Gökhan: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Beta Yayınları, İstanbul 2012.

Aydınlı, İbrahim: “İstihdam Edenin (Adam Çalıştırmanın) Sorumluluğu (BK mad. 55)”, Kamu-İş, C: 7, S. 2, Yıl 2003, s. 2-27.

Büyüksağış, Erdem: “Tehlike Esasına Dayanan Genel Sorumluluk Kuralı Üzerine Eleştirel Değerlendirmeler”, DEÜHFD, C. 8, S. 1, 2006, s. 1-19.

Demir, Mehmet: Tıbbî Organizasyon Kusuru Açısından Hastanelerin Hukuksal Sorumluluğu, Turhan Kitabevi, Ankara 2010.

Deschenaux, Henri/Tercier, Pierre: Sorumluluk Hukuku, (Çeviren: Salim Özdemir), Kadıoğlu Matbaası, Ankara 1983.

Ensthaler, Jürgen/Füßler, Andreas/Nuissl, Dagmar: Juristische Aspekte des Qualitätsmanagements, Springer Verlag, Berlin/Heidelberg 1997.

Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 10. Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2008.

Geisseler, Robert: Gesamtrevision des Haftpflichtrechts, Anwaltsrevue 11-12/2001, s. 16-21.

Hatemi, Hüseyin/Gökayla, K. Emre: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011.

Havutçu, Ayşe: Türk Hukukunda Örtülü Bir Boşluk: Üreticinin Sorumluluğu, Seçkin Yayınları, Ankara 2005.

Hoffmann, Hagen: Die Außenhaftung von Unternehmen nach § 831 BGB und § 31 BGB, Europäische Hochschulschriften, Peter Lang Verlage, 1. Auflage, Frankfurt 2009.

Honsell, Heinrich: Schweizerisches Haftpflichtrecht, 4. Neubearbeitete Auflage, Schulthess Verlag, Zürich 2005.

Karahasan, Mustafa Reşit: Sorumluluk Hukuku, Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk, Beta Yayınları, 6. Bası, İstanbul 2003.

Keller, Max/Gabi-Bolliger, Sonja: Das Schweizerische Schuldrecht, Band II, Haftpflichtrecht, Helbing & Lichtenhahn, Basel und Frankfurt am Main 1985.

Kılıçoğlu, Ahmet: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2011.

Kılıçoğlu, Mustafa: Sorumluluk Hukuku, Cilt 1, Sözleşme Dışı Sorumluluk, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.

Oğuzman, M. Kemal/Öz, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 8. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010.

Öz, Turgut: Yeni Borçlar Kanununun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, 2. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.

Reisoğlu, Safa: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yirmiikinci Bası, Beta Yayınları, İstanbul 2011.

Rey, Heinz: Ausservertragliches Haftpflichtrecht, 4. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich 2008.

Roberto, Vito: Schweizerisches Haftpflichtrecht, Schulthess, Zürich 2002.

Sağlam, İpek: “Adam Çalıştranın Sorumluluğu”, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümlerinin Değerlendirilmesi Sempozyumu (3-4 Haziran 2011), Prof. Dr. Cevdet YAVUZ’a Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Hukuk Sempozyumu Özel Sayısı, İstanbul 2011, s. 165-173.

Schnyder, Anton K.: Basler Kommentar, Obligationenrecht I, Art. 1-529 OR, 4. Auflage, (Hrsg.: Honsell, Heinrich/Vogt, Nedim Peter/Wiegand, Wolfgang), Helbing Lichtenhahn Verlag, 2007.

Schöpfli, Martin: Beck’scher Online-Kommentar BGB, (Hrsg: Bamberger/Roth), Edition 22, Stand 1.2.2012.

Schwenzer, Ingeborg: Schweizerisches Obligationenrecht – Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern 2009.

Spindler, Gerald: Beck’scher Online-Kommentar BGB, (Hrsg: Bamberger/Roth), Edition 22, Stand 1.3.2011, Kısaltma: Kommentar

Spindler, Gerald: Unternehmensorganisationspflichten, Zivilrechtliche und öffentlich-rechtliche. Regelungskonzepte, Universitätsverlag Göttingen, Göttingen 2011, Kısaltma: Organisation

Sprau, Hartberg: in: Palandt Kommentar, Bürgerliches Gesetzbuch, 70. neubearbeitete Auflage, Verlag C.H. Beck, München 2011.

Tandoğan, Haluk: Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, Ankara 1981, Kısaltma: Sorumluluk.

Tandoğan, Haluk: Türk Mes’uliyet Hukuku (1961 Yılı Birinci Basıdan Tıpkı Bası), Vedat Kitapçılık, İstanbul 2010, Kısaltma: Mes’uliyet.

Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yedinci Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1993.

Terbille, Michael: Münchener Anwaltsbuch, Medizinrecht, Verlag C.H. Beck, 1. Auflage München 2009.

Tiftik, Mustafa: Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, Yetkin Yayınları, Ankara 1994, Kısaltma: Akit Dışı Sorumluluk.

Tiftik, Mustafa: Türk Hukukunda Tehlike Sorumluluklarının Genel Kural ile Düzenlenmesi Sorunu, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, Kısaltma: Tehlike.

Uygur, Turgut: Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku, Üçüncü Cilt, Seçkin Yayınevi, Ankara 2010.

Widmer, Pierre/Wessner, Pierre: Revision und Vereinheitlichung des Haftpflichtrechts, Erläuternder Bericht, 2000.

Yavuz, Nihat: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.

Yeniocak, Umut: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, Genel Hükümler, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2011.

Yılmaz, Süleyman: "Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler", AÜHFD 2010, C. 59, S. 3, s. 551-578.